

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

ВОЙДИЛО Станіслав Ігорович

**Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної
діяльності: світовий досвід і вітчизняна практика
/ Non-Tariff Regulation of Foreign Economic
Activity: World Experience and Domestic Practice**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФМСм-21
С. І. Войдило

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, І. А. Гуцул

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. П. Кириленко**

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Економічний зміст та класифікація заходів нетарифного регулювання у міжнародній торгівлі.....	7
1.2. Вплив нетарифних заходів на розвиток економіки.....	16
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ	27
2.1. Тенденції та наслідки використання заходів нетарифного регулювання ЗЕД	27
2.2. Нетарифне регулювання імпорту товарів в міжнародній торгівлі	34
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ	47
3.1. Зарубіжний досвід нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі та можливості його застосування в Україні.....	47
3.2. Напрями удосконалення нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України	62
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні нетарифне регулювання є важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічних відносин. Враховуючи загальну тенденцію країн-членів СОТ до зниження як обсягів, так і рівня тарифів, країни намагаються знайти інші шляхи захисту внутрішнього ринку та підтримки вітчизняних виробників. Тривале зниження тарифних ставок у результаті восьми раундів багатосторонніх переговорів ГАТТ призвело до збільшення відносної важливості нетарифних бар'єрів як інструменту торгового протекціонізму. Це послужило основою для зростання інтересу світової громадськості та міжнародних організацій до розробки загальних принципів і правил поведінки в цій сфері.

Прагнення країн і національних корпорацій реалізувати інтереси зовнішньої торгівлі в сучасних умовах активної лібералізації міжнародної торгівлі та глобальної конкуренції вимагає пошуку та застосування нових ефективніших заходів її регулювання. Якщо наприкінці 1940-х років середній рівень митних зборів досягав 47-48%, то зараз у розвинених країнах він становить близько 4%, а в країнах, що розвиваються, в середньому 13%. Зараз більше 50% світового імпорту є безмитним, а Гонконг, Макао (Китай) і Сінгапур імпортують товари виключно за нульовим митом. Суттєве зниження рівня тарифних ставок та консолідація тарифів 161 країною світу призвели до появи більш латентного, гнучкого та ефективного протекціонізму в системі світової торгівлі, основою якого є нетарифні методи регулювання, які постійно модифікуються та ускладнюються і становлять основну проблемну область багатосторонніх переговорів у Світовій організації торгівлі (СОТ). Ці питання висвітлюються також у зв'язку з виникненням численних комерційних конфліктів інтересів внаслідок постійного розширення діапазону використовуваних країнами інструментів нетарифного регулювання, які негативно впливають не лише на торгові потоки, а й на розвитку світового господарства в цілому.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з проблем розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин: Андрущенко В., Бережнюк І., Василик О., Войцещук А., Воронова Л., Данілов О., Іванов Ю., Крисоватий А., Кучерявенко М., Мельник П., Молдован О., Онисько С., Опарін В., Пасічник Ю., Педь І., Сідельникова Л., Тарангул Л., Таранов І., Федосов В., Юрій С.

Незважаючи на вагомий внесок цих та інших науковців у теорію дослідження нетарифних інструментів регулювання міжнародної торгівлі, питання розкриття сутності та визначення векторів розвитку сучасного нетарифного регулювання товарообміну в системі світової торгівлі, виявлення загальних закономірностей і особливостей застосування нетарифних заходів, потребують подальшого вивчення та вирішення, обґрунтування основних напрямків удосконалення системи нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України, що створить передумови для ефективного захисту вітчизняних виробників сировини, гармонійного та ефективного включення країни у світову торговельну систему та підвищення їх конкурентоспроможності на світових ринках сировини.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є удосконалення теоретичних основ нетарифного регулювання товарообміну, узагальнення практики застосування нетарифних заходів у зарубіжних країнах та обґрунтування напрямків і сфер їх ефективного застосування у зовнішній торгівлі. Виходячи з мети дослідження, в роботі пропонуються такі завдання:

- розкрити основні принципи та деталі механізму нетарифного регулювання;
- визначити тригерні фактори нетарифного регулювання в контексті сучасних неопротекціоністських тенденцій;
- детально вивчити та визначити ключові методологічні підходи до економічної оцінки впливу нетарифних заходів на економіку країн та міжнародну торгівлю в цілому;

- узагальнювати світовий досвід та аналізувати наслідки застосування країнами світу заходів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі;
- визначити особливості та узагальнити проблеми захисту ринку України засобами нетарифного регулювання;
- обґрунтувати доручення щодо вдосконалення нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України.

Об'єктом дослідження є процеси регулювання нетарифного регулюванняЗЕД.

Предметом дослідження є передумови, принципи та сфери застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД.

Методи дослідження. Історико-логічне (під час дослідження еволюції застосування нетарифних заходів у міжнародній торгівлі та визначення змісту категорії «нетарифні заходи»); аналіз та синтез (при обґрунтуванні підходів до формування системи нетарифних заходів у світовій торговельній системі; при аналізі досвіду та наслідків застосування країнами світу нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі; при визначення особливостей захисту національного товаровиробника за допомогою заходів нетарифного регулювання); структурний аналіз системи економічних процесів і явищ (під час систематизації факторів і причин застосування нетарифних заходів товарообміну та обґрунтування пріоритетних напрямків удосконалення системи нетарифного регулювання в Україні); методи кількісного та якісного порівнянь (при аналізі застосування заходів нетарифного регулювання імпорту та експорту в країнах з різним рівнем економічного розвитку).

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові документи з питань фіскальної політики, матеріали Президента України, Верховної Ради України, Державної митної служби України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, фахова література, інформаційно-аналітичні та електронні джерела.

Результати дослідження були апробовані на наступних конференціях:

- XIX Всеукраїнська науково-практична студентська конференція кафедри фінансів ім. С.І.Юрія «Актуальні питання фінансової теорії та практики» Тернопіль: ЗУНУ, 2022 р.

- Збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С.І.Юрія «Фінансове забезпечення сталого розвитку» Тернопіль: ЗУНУ, 2022 р.

Обсяг кваліфікаційного дослідження становить 86 сторінки, наведено 7 таблиць, 13 рисунків, 78 літературних та інформаційних джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Економічний зміст та класифікація заходів нетарифного регулювання у міжнародній торгівлі

Протягом багатьох десятиліть міжнародна торгівля залишається ключовою ланкою світогосподарських зв'язків. Міжнародна торгівля як обмін товарами, послугами та об'єктами інтелектуальної власності між державно оформленими національними економіками є не тільки ознакою існування світового ринку, а й матеріальною основою міжнародних економічних відносин, що забезпечує зростаючу інтеграцію країн світу. «На сьогодні обсяги міжнародної торгівлі товарами становлять близько 18,8 трлн.дол., а торгівлі послугами – 4,6 трлн.дол., тобто понад 80% міжнародної торгівлі складає торгівля товарами, а близько 20% – торгівля послугами. Провідними країнами-експортерами та імпортерами товарів є Китай, США, Німеччина, Японія, Нідерланди, Франція, Республіка Корея, Велика Британія, Гонконг (Китай), Російська Федерація, Італія, на які припадає майже половина світового експорту товарів (49,8%)» [23].

Тому кожна країна намагається розвивати свої торговельно-економічні відносини, що й призводить до того, що зовнішньоторговельна політика набуває вагомого значення у складі зовнішньоекономічної політики будь-якої країни світу. Основною функцією зовнішньоторговельної політики країни є регулювання доступу на її внутрішній ринок іноземних товарів та сприяння продажу національних товарів на зарубіжних ринках.

Наразі збільшення учасників міжнародних торговельно-економічних відносин, поява нових форм та методів торгівлі, її ускладнення та динамізація, об'єктивно призвели до формування сучасної системи регулювання міжнародної торгівлі як сукупності інструментів та механізмів впливу на правила проведення торговельних операцій, динаміку та структуру товарних

потоків, що застосовуються різними суб'єктами міжнародних торговельно-економічних відносин. У сучасній системі регулювання міжнародної торгівлі виокремлюють п'ять рівнів, яким притаманні певні механізми та інструменти впливу на темпи, пропорції та структури (товарну та регіональну) світової торгівлі (рис. 1.1).

«На кожному рівні регулювання міжнародної торгівлі здійснюється за допомогою тарифних і нетарифних заходів. В залежності від масштабів втручання держави в міжнародну торгівлю розрізняють протекціоністську та ліберальну політики» [57].

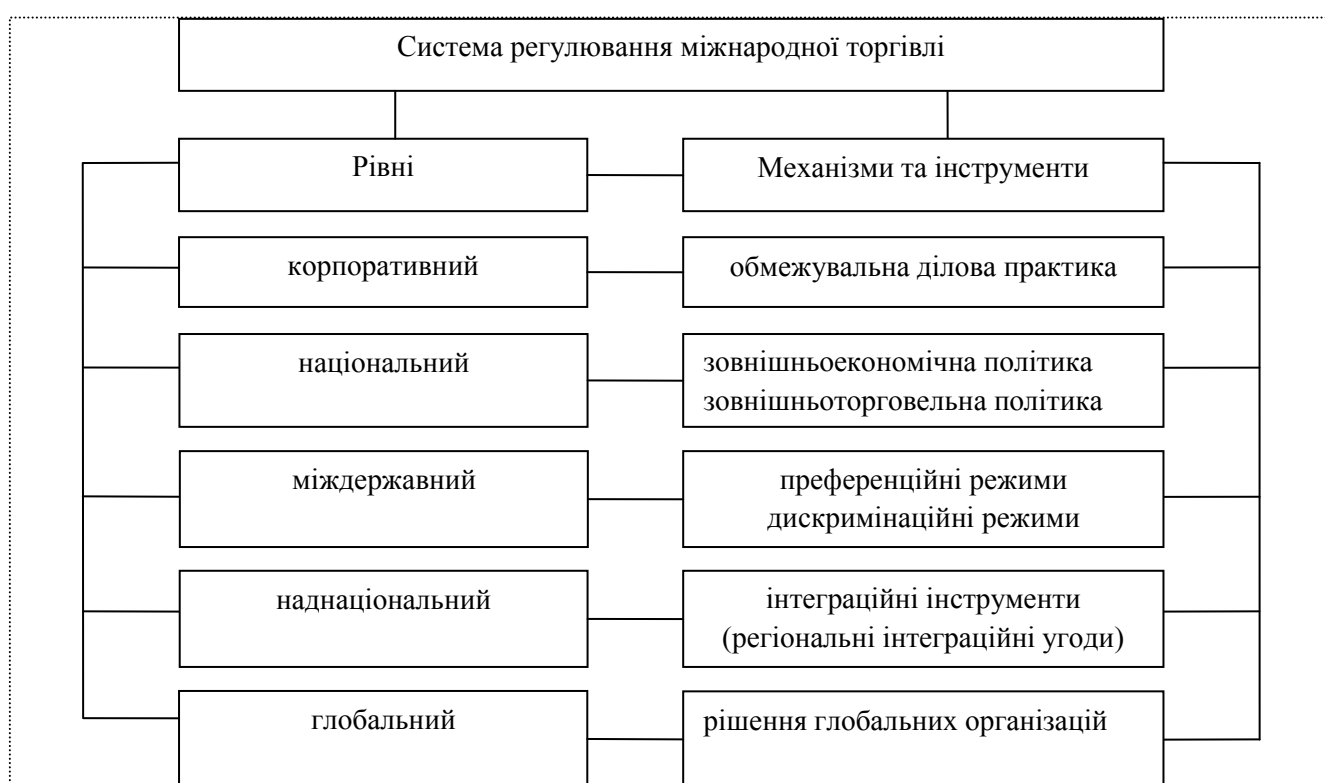

Рис. 1.1. Система регулювання міжнародної торгівлі

Джерело: [57]

Елементи політики протекціонізму проявлялись ще в період виникнення перших держав. Деякі з них почали стягувати збори в грошовій або натуральній формі за право торгівлі на певній території. Проте протекціоністський напрямок зовнішньоторговельної політики чітко виокремився в XV-XVIII століттях, в період зародження капіталістичних відносин в Європі.

Існує декілька форм протекціонізму, які в свою чергу систематизуються за певними ознаками. Вибір конкретної форми протекціонізму залежить від завдань уряду і може здійснюватись з або без орієнтації на структурні зрушення у світовій торгівлі та глобальній економіці. Така політика, якщо вона не має тимчасового характеру, буде поглиблювати технічне й технологічне відставання, сприятиме послабленню абсолютних і відносних переваг країни, зниженню міжнародної конкурентоспроможності як окремих товарів, галузей, так і всього національного господарства. «В кінцевому підсумку, довготривала політика протекціонізму, в якій би формі вона не проводилася, посилює деформацію структури національної економіки, що виявляється у зростанні її невідповідності вимогам науково-технічного прогресу та міжнародного поділу праці, й обумовлює низькі якісні показники зовнішнього сектора економіки та економічного розвитку країни загалом» [12].

«Політика вільної торгівлі майже завжди проводиться як частина загальної політики формування і розвитку відкритої економіки і заходів по розширенню доступу вітчизняних товарів на зарубіжні ринки в рамках багатосторонніх або двосторонніх зусиль по лібералізації міжнародної торгівлі. При цьому двостороння лібералізація міжнародної торгівлі відбувається при наданні країнами одна одній торговельних преференцій, що знижують кількість і рівень обмежень на здійснення експортно-імпортних операцій між ними. Багатостороння лібералізація зумовлена укладанням багатосторонньої угоди про зону вільної торгівлі, вступом у митний союз або інше економічне інтеграційне угруповання» [17].

На практиці торгова політика є поєднанням елементів протекціонізму та вільної торгівлі. Водночас важливо зазначити, що протекціонізм завжди має національний характер, тоді як політика лібералізації торгівлі часто є результатом взаємних домовленостей між державами на двосторонній, багатосторонній чи глобальній основі. Оскільки кожна країна зацікавлена в доступі на зовнішні ринки для своїх товарів, капіталу та послуг, обмеження часто знімаються в результаті взаємних поступок.

Взагалі можна відзначити, що політика вільної торгівлі більше відповідає завданням найбільш ефективного використання сприятливих умов для розвитку економіки в цілому, а політика протекціонізму використовується для вирішення конкретних завдань, які найчастіше пов'язані з подоланням тих або інших економічних проблем. Так, саме протекціонізм, як економічна політика, включає цілий арсенал інструментів регулювання доступу на внутрішній ринок і забезпечення доступу на зарубіжні ринки, до яких належать запровадження митних тарифів і нетарифних заходів регулювання міжнародної торгівлі. Такі заходи регулювання направлені на те, щоб створити найбільш сприятливі умови для успішного і ефективного функціонування економіки країни в системі міжнародних економічних відносин.

Завдяки використанню інструментів торгової політики з'являється можливість пом'якшити найбільш негативні наслідки загострення конкуренції, усунути викривлення конкурентного середовища. «Це сприяє, у свою чергу, появі більш широких і різноманітних можливостей для реалізації переваг, які отримує країна в результаті участі в міжнародному поділі праці і факторів виробництва, і відповідно від участі в міжнародних економічних відносинах. Збалансоване застосування заходів торгової політики дозволяє підвищити ступінь відкритості економіки країни при зменшенні негативних наслідків неминучого загострення іноземної конкуренції» [17].

Сучасна торговельна політика держав відрізняється розвитком і протиборством двох тенденцій: протекціонізму і лібералізації. Кожен з цих напрямів переважає в певні періоди розвитку міжнародної торгівлі.

В останні три десятиліття в рамках багатосторонніх торговельних переговорів середньоарифметична ставка митного тарифу в розвинених країнах і в країнах, що розвиваються, помітно знизилась і становить наразі близько 4% і 13% відповідно. Проте сьогодні не доречно говорити про нову епоху вільної торгівлі на міжнародному рівні. Характерною рисою торгових політик країн сьогодні є зміна жорсткого протекціонізму, який існував до Другої світової війни, новим протекціонізмом з більш низькими, але стійкими ставками мита.

Значне зниження тарифних обмежень в рамках СОТ (понад половини світового імпорту здійснюється безмитно) спричинило більш інтенсивне використання країнами нетарифних методів регулювання міжнародної торгівлі для захисту інтересів національних товаровиробників. Саме після Другої світової війни в зв'язку з лібералізацією міжнародної торгівлі товарами в рамках ГАТТ відбувся перехід від застосування митно-тарифного до переважно нетарифного регулювання.

Простеживши історію розвитку міжнародної торгівлі за пріоритетними напрямками торговельної політики країн, автор дійшов висновку, що нетарифне регулювання міжнародної торгівлі використовувалося ще за часів Великих географічних відкриттів (XV- XVI ст.). Так, в той період розпочалося різке підвищення рівня товарних цін, що пов'язано було, перш за все, з надходженням великих обсягів золота до Західної Європи. А вже у XVIII столітті уряд Англії вводив заборони на імпорт конкретних видів товарів з метою захисту своєї мануфактурної промисловості, а для збільшення обсягів експорту – встановлював ціни на основні продукти харчування та приділяв значну увагу якості товарів. До нетарифних заходів можна сміливо віднести Навігаційний акт, який було прийнято в 1651р., згідно якого усі товари, що надходили до Англії з Азії, Африки та Америки, повинні були завозитись тільки на англійських товарних суднах. В свою чергу, товари, які походили з країн Європи, могли завозитись англійськими суднами або суднами країни-виробника. Товари з колоній повинні були спочатку надходити в англійські порти, а потім могли перевозитися далі англійськими кораблями. А використання наприкінці XIX століття багатьма країнами, зокрема, Англією, Росією, податкових, фінансових та кредитних заходів впливу на зовнішню торгівлю, призвели до зародження перших форм торговельних війн. В перші повоєнні десятиліття XX століття уряди більшості капіталістичних держав встановлювали кількісні обмеження на широкий асортимент товарів.

З початку 60-х років XX століття почала спостерігатись тенденція до скорочення кількісних обмежень, тим не менше уряди капіталістичних країн

подібні заходи продовжували активно застосовувати. Наприклад, з кінця 60-х і до середини 70-х років ХХ століття у країнах Європейської економічної спільноти (ЄЕС), а також у США і Японії кількісні обмеження застосовувались щодо багатьох імпортованих товарів (від 20 до 50% імпорту сільськогосподарської продукції і від 10 до 15% імпорту промислових виробів).

З 90-х років ХХ століття і до початку ХХІ століття значно збільшилась кількість антидемпінгових і компенсаційних заходів, які застосовувались не лише розвиненими країнами, а і країнами, що розвиваються. На початку ХХІ ст. здебільшого застосовуються технічні стандарти, санітарні та фітосанітарні норми, з'являється багато процедурних перешкод, а також збільшується кількість випадків застосування антидемпінгових і компенсаційних заходів.

Початок широкого застосування урядами розвинутих країн заходів зі стимулювання експорту припадає на повоєнний період (Після Другої світової війни). У 50-ті роки ХХ століття основні методи такого стимулювання полягали в регулюванні цін збуту, яке проводилось різноманітними способами, але вже у 60-ті – на початку 70-х років з метою стимулювання експорту багато країн почали вживати заходи для створення довготермінової зацікавленості виробників у експорті своєї продукції та освоєнні зовнішніх ринків. Завдяки цим зусиллям в економіці розвинутих країн, як правило машинобудуванні і приладобудуванні, було створено сильні виробничі експортні бази, головним завданням стало постійне стимулювання їх і зміцнення їхньої конкурентоспроможності. «В наш час характерною рисою світової економіки є виникнення нових форм експортного виробництва, пов'язаних із новими тенденціями в розвитку світової торгівлі, значним збільшенням обсягу інженерно-технічних та інтелектуальних послуг. Такі перетворення відбуваються в умовах жорсткої конкуренції. Це викликає необхідність подальшого пошуку і вдосконалення методів стимулювання експорту» [57].

Більшість науковців частіше вживають термін «нетарифні заходи регулювання міжнародної торгівлі», ніж нетарифне регулювання. Під заходами вони розуміють інструменти, методи, обмеження, бар'єри, перешкоди, дії уряду

які впливають на міжнародну торгівлю. Тобто нетарифне регулювання – це регулювання зовнішньоторговельної діяльності за допомогою особливих інструментів. Інакше кажучи, поняття нетарифного регулювання розкривається через функціональну складову механізму державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності.

У вітчизняній літературі інструменти нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі часто називають «нетарифними заходами», «нетарифними обмеженнями» або «нетарифними бар'єрами». Доречно зазначити, що існує відмінна особливість між сутністю термінів «нетарифні заходи» та «нетарифні бар'єри», що, на нашу думку, й призводить до відмінності поглядів щодо сутності, цілей та наслідків застосування інструментів нетарифного регулювання. Очевидно, основним критерієм їх розмежування є мета застосування інструментів нетарифного регулювання.

Нетарифні заходи є більш широким поняттям в порівнянні з нетарифними бар'єрами. Нетарифні заходи – це сукупність дій державного регулювання зовнішньоторговельних відносин, крім митного регулювання, які впливають (обмежують і сприяють) на торгові потоки. До них можуть відноситися заходи, які обмежують торгівлю і які сприяють розвитку торгівлі, тобто метою нетарифних заходів не обов'язково має бути, наприклад, обмеження обсягів торгівлі.

Нетарифні бар'єри – це нетарифні заходи, які перешкоджають розвитку торгівлі і здебільшого є забороненими згідно багатосторонньо узгоджених правил міжнародної торгівлі. Взагалі слово «бар'єр» в перекладі з французької мови «перешкода». Тому можна сказати, що нетарифні бар'єри перешкоджають розвитку торгівлі. У цьому розумінні поняття «нетарифні бар'єри» набуває негативного відтінку і сприймається як відхилення від правил ведення міжнародної торгівлі. Синонімами терміну «нетарифні бар'єри» є схожі за суттю такі терміни як «нетарифні обмеження», «нетарифні викривлення», «нетарифні перешкоди». Тоді як нетарифні заходи не мають за мету перешкоджати розвитку торгівлі.

Зважаючи на велику кількість і різноманітність заходів нетарифного регулювання, міжнародними організаціями і окремими дослідниками розроблені різні системи їх класифікації. Найбільш відомими є класифікації, запропоновані Міжнародною конференцією з торгівлі і розвитку ООН (ЮНКТАД) та СОТ (рис.1.2).

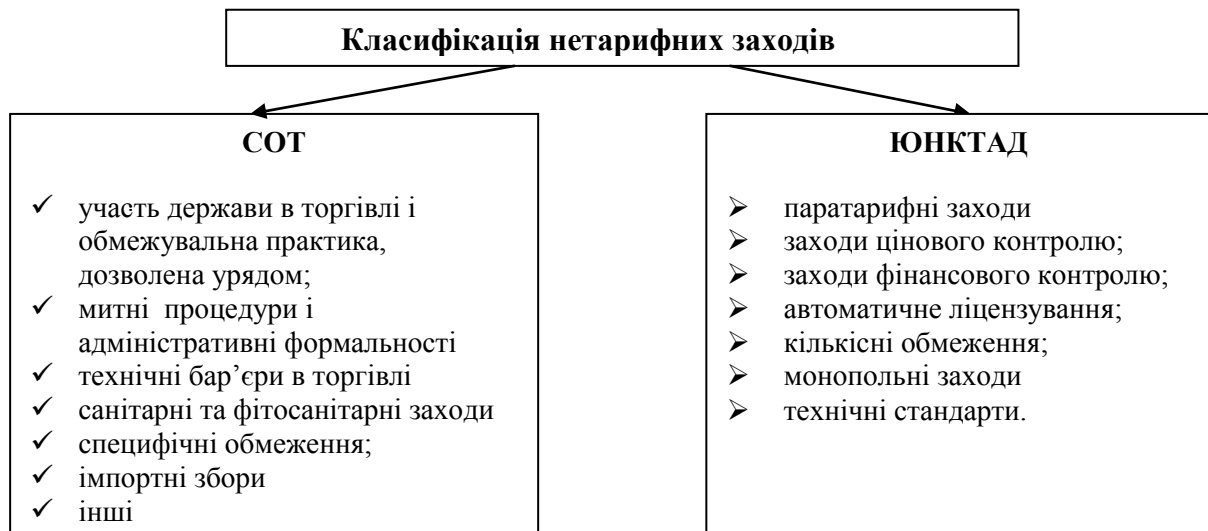

Рис. 1.2. Класифікація нетарифних заходів СОТ і ЮНКТАД

Джерело: [18, 44]

В світовій практиці зовнішньоторговельних відносин прийнято розрізняти нетарифні заходи, які спеціально створенні для регулювання зовнішньої торгівлі (заборони, квотування, ліцензування, добровільне обмеження експорту тощо) і нетарифні заходи, які виникають в результаті проведення технічної політики, реалізації норм охорони здоров'я, проведення фінансових і адміністративних заходів тощо. Побічні дії цих заходів створюють додаткові, часто добровільні перешкоди для міжнародної торгівлі і перетворюють їх в нетарифні обмеження (інколи шляхом свідомого використання їх в таких цілях). Застосування нетарифних обмежень, які належать до першої групи, спираються на законодавчу і адміністративну базу. Їх реалізацію доручено відповідним органам виконавчої влади, як правило, центральним органам управління. «Стосовно іншої групи нетарифних обмежень, то практика більшості країн світу має на меті розробити міжнародну

угоду про правила використання заходів технічної і екологічної політики, норм охорони здоров'я, сертифікації і інші, про взаємні визнання національних заходів в цій сфері для того, щоб звести до мінімуму їх обмежувальну дію в міжнародній торгівлі, тобто фактично закрити можливість їх використання як нетарифних заходів» [30].

За безпосередністю впливу заходи нетарифного регулювання можна поділити на заходи нетарифного регулювання, що мають прямий вплив (ліцензії, квоти, добровільні обмеження експорту тощо), та заходи непрямого впливу (митні процедури, технічні бар'єри, політика державних закупівель тощо).

«За рівнем юридичного забезпечення нетарифні заходи поділяють на дві групи: формальні заходи, які зафіксовані у законодавчих актах і нормативно-розпорядчих документах (наприклад, кількісні обмеження, державна участь у торгівлі, обмежувальна ділова практика, митні процедури, технічні бар'єри та ін.) і неформальні, які вводяться як результати дій уряду чи похідні від політики і практики органів державного управління (бар'єри, які виникають із адміністративних процедур та неопублікованих нормативно-розпорядчих документів, ринкової структури та інші) » [77].

Отже, на сьогодні зовнішньоторговельна політика країн представлена великою кількістю та великим розмаїттям нетарифних методів та інструментів регулювання, які класифікують за різними ознаками.

Таким чином, підсумовуючи можна зробити висновок, що у зв'язку з лібералізацією міжнародної торгівлі в рамках СОТ відбувається перехід від застосування митно-тарифного регулювання до переважно нетарифного. На сьогодні єдиного визначення нетарифного регулювання та нетарифних заходів не існує. Нетарифне регулювання – це регулювання зовнішньоторговельних відносин країни за допомогою нетарифних заходів. До нетарифних заходів відносяться всі заходи (крім мита), за допомогою яких уряд обмежує імпорт/експорт та стимулює експорт/імпорт країни, впливаючи на обсяг, структуру, напрям торгівлі, ціну, якість товарів та добробут країни, що може

привести як до позитивних, так і до негативних наслідків. Наразі існує велике різноманіття інструментів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, які в свою чергу мають значну кількість класифікаційних ознак. Як видно з вище наведених класифікацій, існує поділ інструментів нетарифного регулювання за цільовою спрямованістю, за рівнем юридичного забезпечення, за характером впливу, за об'єктом регулювання, за ступенем охоплення країн чи товарів, за місцем дії, за безпосередністю впливу, за терміном застосування.

1.2. Вплив нетарифних заходів на розвиток економіки

Протягом останніх років саме нетарифні заходи набули поширення у міжнародній практиці, і на сьогодні саме вони, а не тарифи, створюють головну загрозу наявній світовій торговельній системі, що склалася останніми десятиліттями.

«На практиці держава застосовує нетарифні обмеження здебільшого у наступних випадках: за різкого погіршення платіжного балансу країни, якщо її від'ємне сальдо перевищує 25% від загальної суми валютних зобов'язань країни; необхідності поповнення державного бюджету країни; в разі досягнення максимального рівня зовнішньої заборгованості, встановленого урядом країни, (понад 50% валового внутрішнього продукту); коли суттєво порушується рівновага між певними групами товарів на національному ринку; в разі великої різниці між цінами на національному та світовому ринках; як відповідь на дискримінаційні дії інших держав, у разі порушення суб'єктом зовнішньоторговельної діяльності правових норм даної діяльності, що встановлено законодавством країни тощо» [13].

«Наразі нетарифні заходи є найбільш ефективним елементом зовнішньоторговельних політик країн з наступних причин» [41]:

1) нетарифні заходи регулювання міжнародної торгівлі, як правило, не пов'язані з будь-якими міжнародними обов'язками. Тому обсяг і методика їх застосування цілком регулюється національними державними органами і

встановлюється в рамках господарського і технічного законодавства країни, що дає змогу уряду вільно маніпулювати різними видами нетарифних заходів;

2) за допомогою гнучкості нетарифних заходів дозволяють брати до уваги конкретну ситуацію, яка склалася у світовій економіці і застосовувати адекватні заходи захисту національного ринку в рамках встановленого терміну;

3) нетарифні заходи зазвичай не призводять до негайного підвищення цін на товари, а відповідно не є додатковим податковим тягарем для споживача;

4) нетарифні заходи є більш зручні в досягненні бажаного результату в зовнішньоторговельній політиці.

З огляду на сукупність зазначених мотивів активізації нетарифного протекціонізму в табл. 1.1 цілями застосування його інструментів є збалансування торговельного та платіжного балансу, регулювання попиту та пропозиції на внутрішньому ринку, досягнення вигідних домовленостей під час переговорів та в якості відповідних заходів на дискримінаційні дії, захисту національної економіки, дотримання міжнародної безпеки, охорони життя та здоров'я людей, виконання міжнародних зобов'язань, підтримки стабільності міжнародної торговельної системи, посилення конкурентних позицій країни тощо.

Таблиця 1.1

Мотиви застосування нетарифних заходів

Мотив застосування	Інструменти нетарифного регулювання
обмеження відтоку товарних ресурсів з внутрішнього ринку; спроба навмисного обмеження пропозиції товарів на міжнародному ринку і, таким чином, підвищити світові ціни	експортні квоти
обмеження пропозиції імпортного товару на внутрішньому ринку	імпортні квоти
обмеження поставок товару в рамках узгоджених обсягів в обмін на відмову країною-імпортером від застосування жорстких обмежень відносно імпорту (змусити торговельних партнерів взяти на себе обов'язки обмежити експорт будь-яких товарів в будь-яку країну)	добровільне обмеження експорту
скорочення доступу іноземних товарів на внутрішній ринок; полегшення контролю за рухом товарів через митний кордон без обмеження кількості імпортних або експортних товарів	ліцензування
гарантування безпеки, охорони здоров'я, якісного навколишнього середовища та інших життєво важливих інтересів споживачів;	технічні бар'єри

обмеження імпорту в країну висококонкурентної продукції	
захист життя та здоров'я людей, захист тварин та рослин або позиції національних компаній на внутрішньому ринку країни	санітарні та фітосанітарні норми
розширення експортних ринків, збільшення обсягів збуту і штучне підвищення конкурентоспроможності експортних товарів.	експортні субсидії
розширення внутрішнього виробництва товару за рахунок витіснення з внутрішнього ринку імпортованих товарів і скорочення обсягів імпорту; штучне стимулювання неефективних підприємств і виробництво	внутрішні субсидії
виявлення, зупинення або компенсація випадків, коли національні виробники тимчасово абсолютно нездатні протистояти іноземній конкуренції	спеціальні захисні заходи
підвищення ціни реалізації імпортованих товарів на внутрішньому ринку до рівня, за якого усуваються спотворення конкурентного середовища на внутрішньому ринку.	антидемпінгові заходи
усунення несприятливих економічних наслідків застосування субсидіювання на дискримінаційній основі	компенсаційні заходи
мобілізація доходів державою; протидія збільшенню обсягів імпорту та сприяння розвитку експорту	внутрішні податки
скорочення обсягів імпорту; зменшення дефіциту платіжного балансу; зниження загального платоспроможного попиту на внутрішньому ринку	імпортований депозит

Джерело: розроблено автором на основі: [31, 18]

«Проте, поряд з цим, існують і політико-економічні мотиви застосування нетарифних заходів на дискримінаційній основі. Так, наприклад, в 60-х роках минулого століття уряд США заборонив імпорт риби з Канади, виловленої в Великих Озерах, оскільки вода озер містить багато промислових відходів і виловлена риба шкідлива для здоров'я людей. На перший погляд, застосування цієї заборони ініційовано зі сторони органів охорони здоров'я, а не торгової політики. Але, в той же час аналогічна санітарна норма не застосовувалась відносно риби, виловленої в тих же озерах американськими рибачками» [8].

Таким чином, на нашу думку, доречно буде систематизувати мотиви застосування нетарифних заходів за параметрами: рівень регулювання (національний, регіональний, глобальний) та сфера формування (економіка, політика, екологія) (табл. 1.2).

Однак на практиці введенню країнами нетарифних заходів передує виникнення низки взаємодоповнюючих мотивів переважно політичного та економічного характеру, які офіційно декларуються як екологічні.

Використання заходів нетарифного регулювання має свої переваги та недоліки. З одного боку, захищаючи внутрішній ринок товарів від надмірної іноземної конкуренції і забезпечуючи допомогу вітчизняним підприємствам, в тому числі, і фінансову, застосування нетарифних заходів надає їм суттєву підтримку і тим самим прискорює розвиток економіки країни.

Таблиця 1.2

Мотиви активізації нетарифного протекціонізму

		Сфера формування		
		економіка	політика	екологія
Рівні регулювання	національний	контроль обсягів імпорту; сприяння експорту; обмеження вивозу дефіцитних в середині країни товарів	підтримання національної системи безпеки, суверенітету, економічної незалежності, престижу та ідеології країни; тиск на країну-торговельного партнера; досягнення провідних позицій в світі; відповідь на аналогічні заходи іншої держави	<ul style="list-style-type: none"> • ліквідація та запобігання забрудненню водоймищ, ґрунтів, атмосферного повітря; • збереження рослинного і тваринного світу; • захист здоров'я населення
	регіональний	розвиток внутрішньо-регіональної торгівлі	підтримка стабільної політичної ситуації країн регіону	• комплексний екологічний захист країн регіону
	глобальний	подолання наслідків глобальних економічних криз	розвиток країни в умовах глобальної політичної нестабільності	• вирішення проблеми парникового ефекту, виснаження природних ресурсів, забруднення атмосфери

Джерело: розроблено автором

З іншого боку, використання тих же заходів може загальмувати розвиток економіки, якщо підтримуються неконкурентоспроможні і безперспективні підприємства. За такої політики, як правило, посилюється нелегальне ввезення товарів. Крім того, застосування нетарифних заходів може послабити стимули щодо технічного прогресу і, таким чином, призведе до падіння конкурентоспроможності національних товарів.

До переваг нетарифних заходів можна віднести досить просту процедуру їх застосування, високу ефективність та оперативність. Система нетарифних заходів забезпечує запланований рівень виконання поставлених завдань: утримання, зменшення або збільшення імпорту у визначених межах,

забезпечення встановленого рівня імпорту та експорту по відношенню до конкретних країн, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, конкретних груп товарної номенклатури. Крім того, значна частина цих обмежень (наприклад, технічні бар'єри) носять прихований характер, що також є важливим для реалізації цілей держави в митній сфері. Поряд з цим нетарифні заходи можуть встановлюватись за рішеннями різних органів державної і місцевої влади, тобто можуть діяти на різних рівнях.

Специфічні характеристики та переваги нетарифних інструментів, у порівнянні з тарифними, створюють для уряду значні можливості для вільного маніпулювання нетарифними заходами, що може бути ефективною формою узгодження міждержавних економічних відносин на основі взаємності і широко використовується в процесі міждержавних переговорів.

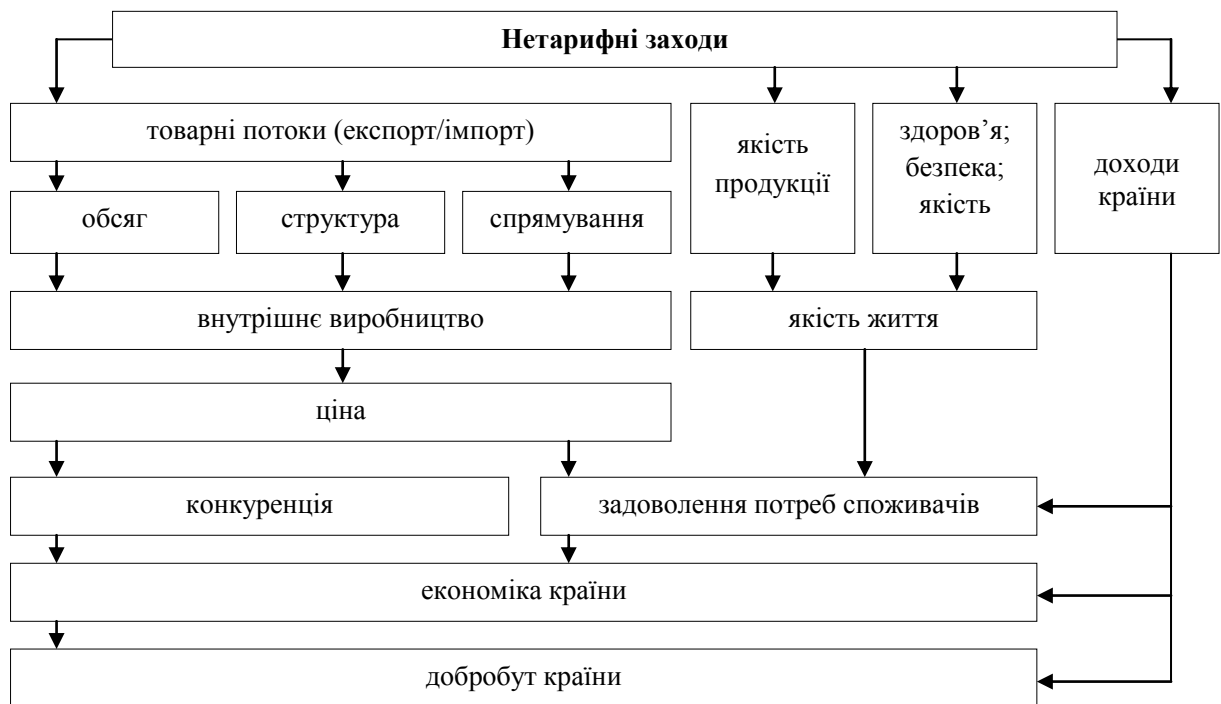
«Застосування нетарифних заходів в міжнародній торгівлі впливає на:

– торгівлю, наприклад, скорочення частоти застосування нетарифних заходів вдвічі - з, приблизно, 10% до 5% - призведе до зростання торгівлі на 2-3%, а один день затримки поставки товарів скоротить вартість експорту на 1%, в разі торгівлі сільськогосподарською продукцією - на 7% » [17];

– конкурентоспроможність і ціни. Так, нетарифні заходи збільшують пов'язані з торгівлею витрати: вартість відповідності технічним нормам; бюрократичні процедури видачі дозволів та ліцензій;

– на рівень бідності - нетарифні заходи призводять до збільшення вартості основних продуктів харчування і товарів першої необхідності для найбідніших верств населення, наприклад, в Африці санітарні та фітосанітарні заходи збільшують вартість основних продуктів харчування на 13-15%, а кількісні обмеження - ще на 20%» [17];

– на економіку країни та добробут в цілому (рис.1.3).

Рис. 1.3. Напрямки впливу нетарифних заходів регулювання міжнародної торгівлі на економіку і добробут

Джерело: розроблено автором

«В першу чергу нетарифні заходи скорочують обсяги імпорту; підвищують ціни на імпортні товари, що в свою чергу може негативно вплинути на галузі, що використовують імпортні товари для переробки та виготовлення готової продукції; змінюють еластичність попиту на імпортні товари (нетарифні заходи досить часто призводять до зміни нахилу кривої попиту на імпорт і тим самим вони змінюють чутливість (реакцію) імпорту до цінових змін). Також зміна еластичності попиту за допомогою нетарифних заходів може призвести і до інших подій, наприклад, до зміни тарифів. Дійсно підвищення тарифу на готову продукцію зменшить свій захисний ефект, якщо нетарифні заходи зменшать еластичність попиту на важливу проміжну продукцію» [17]. Необхідно відмітити, що за допомогою нетарифних заходів (наприклад, квот) встановлюється певний обсяг імпорту і не дозволяється його збільшувати, навіть, якщо зросте попит. Поряд з цим подібним чином діють і інші нетарифні методи, які фіксують абсолютний рівень цін або технічних характеристик. Так, нетарифні заходи суттєво впливають на напрямки й обсяги

міжнародних потоків товарів, ціну на внутрішньому ринку, втрати та вигоди споживачів, виробників, доходи країни в цілому та інше. Поряд з цим нетарифні заходи деформують характер розподілу ресурсів в економіці, затримуючи їх в неефективних галузях або направляючи їх в ці галузі в директивному порядку.

Нетарифні заходи мають перерозподільчий характер і помітно деформують структуру доходів різних соціальних груп. Перерозподільчий характер нетарифних заходів полягає в тому, що в окремих випадках з підвищенням переваг для однієї категорії суспільства (здебільшого для виробників) за рахунок скорочення добробуту іншої (здебільшого споживачів) при зниженому в результаті застосування нетарифних заходів рівня загальної суми доходів. Проте, з іншої сторони, за допомогою нетарифних заходів забезпечується оптимальне для національної економіки співвідношення переваг і недоліків від зовнішньоторговельної діяльності.

Наразі економісти часто стверджують, що нетарифні заходи впливають на торгівлю неоднозначніше в порівнянні з тарифами, які базуються на ціновій та прозорій політиці. Наприклад, згідно СОТ більшість нетарифних заходів були введені за останні пару років з початку глобальної економічної кризи, проте вони розглядалися як політичні заходи обмеження вільного переміщення товарів.

Нетарифні заходи мають інтенсивніший протекціоністський характер в порівнянні з митним тарифом. Застосування нетарифних заходів відносно імпорту, а саме, податків на імпорт, акцизів, прикордонних зборів, зборів за оформлення імпорту тощо в більшості випадків призводить до підвищення цін на імпортні товари, що в свою чергу зменшує попит їх на внутрішньому ринку, і в принципі є подібними до дії митних тарифів. В результаті покупці віддають перевагу товарам національного виробника. Таким чином, заходи нетарифного регулювання стримують конкурентоспроможність товарів зарубіжного виробника. Крім того, заходи нетарифного регулювання можуть носити і неподатковий характер, тобто підвищення цін на імпорт може бути спричинене

і адміністративним впливом, і механізмом ринку. «Наприклад, кількісні обмеження на імпорт товарів зменшують їх пропозицію на внутрішньому ринку, а відповідно підвищують рівень незадоволеного попиту, що в свою чергу сприяє зростанню цін на ці товари. В подальшому застосування нетарифних заходів призводить до організаційних, технологічних, фінансових і інших видів витрат, вартість яких входить до кінцевої ціни товарів. Таким чином, нетарифні заходи можуть виконувати функції митних тарифів. Але на відміну від митних тарифів, які не можуть повністю закрити доступ іноземних товарів на національний ринок, нетарифні заходи мають можливість нейтралізувати повністю зарубіжні товари на національному ринку або чітко встановити конкретний обсяг імпорту» [71].

Таким чином, на сьогодні існує ряд проблем, пов'язаних із оцінюванням ефекту застосування нетарифних заходів, через складнощі і обмеження кількісної оцінки. Розв'язання цих проблем є досить важливим для подальшого вдосконалення правил нетарифного регулювання в рамках СОТ. «Наприклад, незважаючи на те, що в рамках існуючих систем преференцій для країн з низьким рівнем доходів тариф на експорт їх сільськогосподарської продукції є низьким (в середньому близько 5%). При додаванні ефекту адвалорного еквівалента нетарифних заходів загальні обмеження досягають приблизно 27%, що демонструє прихований характер впливу таких заходів» [11].

Складність кількісних оцінок застосування нетарифних заходів (як окремо, так і в цілому) і відповідно їх впливу на торгівлю і економічний розвиток країн виникає через низку причин: значного різноманіття і різнорідності нетарифних заходів, появи їх нових форм (у тому числі заходів прихованого протекціонізму), відсутності систематичних даних, проблем з категоризацією інструментів нетарифного регулювання тощо. Відповідно виникають складнощі з уніфікацією правил нетарифного регулювання міжнародної торгівлі. Незважаючи на це, в СОТ на глобальному рівні удосконалюються існуючі і створюються нові захисні механізми і методи, розуміння, оволодіння і використання яких країнами-членами необхідно для

ефективної реалізації їх національних економічних інтересів в сучасних умовах і зміцнення конкурентних позицій на міжнародних ринках. Більш того, в глобальній торговельній системі СОТ існує понад 300 вимог щодо нотифікації нетарифних заходів, які охоплюють значне коло угод і домовленостей, наприклад, щодо застосування субсидій, антидемпінгових заходів тощо, хоча повнота наданої інформації залишає бажати кращого. Всі ці проблеми підривають основні принципи і правила глобальної торговельної системи.

Таким чином, нетарифні заходи мають значний вплив на макроекономічні показники країни, в порівнянні з митним тарифом. Застосування нетарифних заходів може призвести як до позитивних, так і до негативних наслідків. Однак на сьогодні раціональної і ефективною моделі виміру кількісної оцінки впливу нетарифних заходів на національну економіку, перш за все через не прозорість нетарифних заходів, не існує. Тому зусилля міжнародної спільноти щодо уніфікації правил нетарифного регулювання міжнародної торгівлі повинні бути спрямовані на вдосконалення системи нетарифного регулювання наступним чином: сприяти кращому дотриманню правил, норм і зобов'язань, взятих на себе членами СОТ; досягти більшої прозорості та кращого розуміння торговельної політики та практики країн-членів організації (через огляд їх торговельної політики і нотифікації нетарифних заходів). «Огляд торговельної політики міг би стати важливим інструментом для виявлення надмірних торгових бар'єрів, що створюються нетарифними заходами, без необхідності вдаватися для цього до процедури вирішення спорів» [35]. При цьому можна було б скористатися перевагами прозорості – використовувати внутрішній і міжнародний тиск для усунення необґрунтованих бар'єрів і для поліпшення процесів прийняття рішень, щоб не допустити запровадження необґрунтованих заходів.

Висновки до розділу 1

1. Систематизація теоретичних основ нетарифного регулювання ЗЕД виявила очевидний розрив між науковими напрацюваннями, серед яких наявна велика кількість розбіжних поглядів з його трактування та законотворчою практикою, що вимагає чіткої систематизації нетарифних інструментів у системі регулювання національною економікою. Аналіз понятійного апарату нетарифного регулювання в науковій думці та основних нормативно-правових актів деяких країн дав можливість констатувати, що різного роду обмеження та заборони на ввезення та вивезення товарів трактуються деякими державами як заходи економічної політики, нетарифні засоби регулювання чи нетарифне регулювання, але мають однаковий характер – обмежувально-заборонний. В окремих випадках, нетарифне регулювання розглядається як контролюючий чи регулюючий механізм зовнішньої торгівлі та частина заходів торговельної політики. З огляду на це, у праці базові поняття запропоновано розглядати в такому розумінні:

– державне регулювання ЗЕД – це процес обґрунтування та реалізації заходів тарифного і нетарифного впливу держави на основні форми зовнішньоекономічних відносин;

– нетарифне регулювання ЗЕД – це процес впливу держави через функціонування органів управління на умови здійснення ЗЕД та її показники без застосування тарифів;

– митне регулювання – це процес впливу держави через діяльність виключно митних органів на відхилення фактичних результатів ЗЕД від запланованих із застосуванням заходів тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД;

– митно-нетарифне регулювання – це процес впливу держави через діяльність митних органів щодо застосування нетарифних заходів до об'єктів, які переміщуються через митний кордон під час здійснення ними митного контролю в рамках реалізації нетарифної політики;

– нетарифні заходи опосередкованого характеру – це заходи нетарифного регулювання, що прямо не обмежують та не створюють перешкоди в

експортно-імпортних операціях, але опосередковано впливають на внутрішнього виробника.

2. Оцінивши застосування нетарифного регулювання ЗЕД у торговельних домовленостях, встановлено, що багатосторонні торговельні угоди мають низку недоліків, які не дозволяють реалізувати достатній контроль ЗЕД з боку держави. Також виявлено, що однією з тенденцій розвитку нетарифного протекціонізму є перенесення його на рівень торгово-економічних угруповань та встановлено, що різноманітні, часто приховані, нові додаткові заходи нетарифного регулювання ЗЕД ефективно використовуються в рамках численних регіональних інтеграцій та двосторонніх торгових договорів. Підписуючи деякі торговельні угоди, не завжди звертається увага країн на приховані заздалегідь, закладені в них положення, коли, наприклад, декларується відмова або зменшення тарифів, але є можливість встановлювати тарифні квоти чи інші заходи за певних, зазвичай чітко не встановлених умов.

3. У результаті аналізу існуючих класифікацій заходів нетарифного регулювання ЗЕД виявлено, що сучасна українська наука до нетарифних заходів регулювання в основному зараховує встановлені законодавцем обмежувально-заборонні заходи, які перешкоджають проникненню імпортних товарів на внутрішній ринок України з метою захисту інтересів вітчизняного виробника та споживача. Проте, згідно з міжнародними договорами, нетарифні інструменти мають більш широке значення, що передбачає адміністративну, контролюючу роль таких заходів у зовнішній торгівлі. Виявлено, що важливо здійснювати класифікацію заходів нетарифного регулювання ЗЕД в залежності від характеру їхнього впливу на зовнішньоторговельну діяльність, виділивши такі групи: нетарифні заходи опосередкованого характеру, нетарифні обмеження та заборони, нетарифні бар'єри. Оскільки нетарифне регулювання може виконувати функції, пов'язані з обмеженням, створенням бар'єрів та опосередкованим впливом на внутрішнього виробника.

РОЗДІЛ 2

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

2.1. Тенденції та наслідки використання заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Адміністративні методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності формуються на основі вжиття заходів нетарифного регулювання, які являють собою встановлені законами України заборони й обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, охорону здоров'я та життя людей і тварин, навколишнього середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на збереження національної культурної та історичної спадщини.

«Сучасний нетарифний протекціонізм у зовнішньоторговельній політиці країни спрямований не стільки на захист внутрішнього ринку країн і вітчизняних виробників від іноземної конкуренції, скільки на зміцнення позицій і зростання експансії вітчизняного бізнесу за кордоном. За оцінками ЮНКТАД, нетарифні заходи охоплюють від 18 до 30% обсягів світової торгівлі. При цьому розвинені країни використовують нетарифні заходи відносно 17% імпорту, в тому числі щодо 50% металопродукції, 25% текстильних виробів, 44% продукції сільського господарства. Останнім часом нетарифні заходи все більш активно застосовуються і країнами, що розвиваються, - до 40% всього імпорту, у тому числі 50% імпорту продовольчих товарів» [24]. Поряд з цим в табл. 2.1 представлено нерівномірний характер застосування нетарифних заходів різними країнами за різними групами товарів, що ще раз підтверджує факт застосування нетарифних заходів для регулювання імпорту як розвиненими країнами, так і країнами, що розвиваються, в першу чергу, відносно сільськогосподарської продукції, чорних металів, а також відносно текстильних виробів та одягу.

Таблиця 2.1

Ступінь захисту різних товарних ринків в окремих країнах (частка товарних позицій, до яких застосовується будь-який нетарифний захід, по відношенню до всіх товарних позицій, по кожній товарній групі, %)

Товарні позиції	Країна					
	Японія	Європейський Союз	США	Китай	Бразилія	Індія
Сировина	7,49	1,98	4,69	6,46	3,54	35,37
Сільськогосподарська продукція	7,69	2,30	4,56	7,30	3,76	42,24
Продукція видобувних галузей	6,31	0,47	5,44	1,51	2,50	2,37
Готові вироби	5,08	10,77	5,23	8,00	3,91	27,18
Залізо і сталь	0,48	51,94	42,44	44,85	0,49	0,00
Хімічні товари	1,15	4,18	3,35	3,90	0,87	16,73
Інші напівфабрикати	0,64	0,86	4,59	1,36	2,20	28,18
Машини і засоби транспорту	0,05	2,41	5,18	14,02	8,14	28,11
Текстиль і одяг	23,06	87,21	1,13	2,85	5,36	80,58
Інші споживчі товари	0,68	4,82	0,92	5,05	6,85	61,17
Інші товари	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	50,00
Всі товари	5,61	5,79	5,08	7,62	3,88	34,66

Джерело: [17]

Так, наприклад, в країнах Європейського Союзу, США та Китаї досить високий рівень захисту продукції металургійної галузі; країни ЄС та Японія активно застосовують нетарифні заходи для захисту легкої промисловості; Індія – для захисту легкої промисловості і сільськогосподарської продукції.

Крім того, спостерігається значне зростання процедурних перешкод, а саме, документообігу з міжнародних операцій і ускладнюються процедури їх здійснення, що також відноситься до нетарифних заходів (табл. 2.2). Витрати на документообіг оцінюються в розмірі від 7% до 15% загальної ціни операції. В результаті загальні світові втрати від нетарифних заходів оцінюються у понад 320 млрд.доларів.

Таблиця 2.2

Кількість документів, необхідних для здійснення експортно-імпортних операцій, та час їх оформлення по країнах світу в 2018 році

Країна	Документи для експорту (кількість)	Час на експорт (в днях)	Вартість експорту (US\$ за контейнер)	Документи на імпорт (кількість)	Час на імпорт (в днях)	Вартість імпорту (US\$ за контейнер)
Афганістан	10	86	5 045,0	10	91	5 680,0
Ірак	10	80	3 550,0	10	82	3 650,0
Казахстан	10	79	5 285,0	12	67	5 265,0
Таджикістан	11	71	9 050,0	12	70	10 650,0
Киргизстан	9	63	4 760,0	11	73	6 000,0
Венесуела (Боліваріанська Республіка)	8	56	3 490,0	9	82	3 695,0
Нігер	8	56	4 475,0	10	61	4 500,0
Південний Судан	10	55	5 335,0	12	130	9 285,0
Узбекистан	11	54	5 090,0	13	104	6 452,0
Зімбабве	7	53	4 265,0	8	71	6 160,0
Україна	8	29	1 880,0	9	28	2 455,0
Польща	5	15	1 050,0	4	14	1 025,0
Японія	3	11	829,3	5	11	1 021,3
Німеччина	4	9	1 015,0	4	7	1 050,0
Канада	3	8	1 680,0	3	10	1 680,0
Сінгапур	3	6	460	3	4	440
США	3	6	1 224,0	5	5,4	1 289,0

Джерело: побудовано автором за даними [53]

Санітарні та фітосанітарні заходи, які застосовуються для захисту здоров'я тварин та рослин, в деяких випадках також мають занадто протекціоністський характер. Такі заходи, в першу чергу, є обмежувачами для країн, що розвиваються, частка експорту сільськогосподарської продукції з яких підпадає під санітарні та фітосанітарні заходи. «Наприклад, кількісна оцінка санітарних та фітосанітарних заходів країн ЄС показала, що застосування таких заходів призвело до зменшення африканського експорту до країн ЄС на 64% або 670 млн.дол.. Поява біотехнологій та міжнародної торгівлі біотехнологіями спричинило використання нетарифних заходів, які призводять до значних витрат, тобто є дорогими та обтяжливими для країн, що розвиваються. Поряд з цим на ринках розвинених країн застосовуються й інші види нетарифних заходів, які також обмежують торгівлю, наприклад, правила і

регламенти, які регулюють захист навколишнього середовища, національної безпеки, зайнятості та інші соціальні стандарти.

Нетарифні заходи досить часто зустрічаються в торгівлі між країнами, що розвиваються. Частіше застосовуються такі нетарифні заходи: митні процедури, паратарифні заходи і деякі інші типи нетарифних заходів, які сповільнюють процес лібералізації і ускладнюють ринковий доступ в торгівлі між країнами, що розвиваються. Щодо митних та адміністративних процедур в торгівлі між країнами, що розвиваються, то спостерігаються істотні проблеми, пов'язані з неефективними митницями і адміністративною бюрократією. Митні процедури взагалі не є автоматизованими; митна оцінка розраховується не на основі ринкової ціни; процес митного оподаткування є довгим і комплексним; органи митної служби не в силі скасувати прикордонну корупцію. Разом неефективні митні процедури і надмірні формальності можуть призвести до високого рівня неофіційної торгівлі.

Зменшення або скасування тарифів в рамках регіональної співпраці призвело до використання додаткових імпорتنих податків та зборів, які здебільшого застосовуються в країнах, що розвиваються, та найменш розвинутих країнах.

До інших перешкод, які виникають в торгівлі між країнами, що розвиваються, можна віднести географічні та інфраструктурні бар'єри. Наприклад, такі бар'єри виникають в країнах, які не мають виходу до моря. Зростання торгівлі серед країн, що розвиваються, також залежить від рівня захисту прав інтелектуальної власності, корумпованості уряду та інших факторів.

«Застосування нетарифних заходів різниться за регіонами. Наприклад, в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, який спеціалізується на торгівлі трудомісткою продукцією (текстильні вироби та одяг), здебільшого при експорті застосовуються такі нетарифні заходи як тарифні квоти та технічні бар'єри в торгівлі (особливо, маркування), які в результаті зменшують обсяги експорту цієї продукції» [12].

Експортери сільськогосподарської продукції країн Латинської Америки та Карибського басейну на основні ринки країн ОЕСР стикаються з санітарними та фітосанітарними заходами, експортними субсидіями тощо. Згідно кількісної оцінки нетарифних бар'єрів в країнах Латинської Америки спостерігається тенденція до збільшення кількості застосування технічних бар'єрів. Також застосовуються антидемпінгові заходи, особливо відносно металургійної продукції великих економічних регіонів (Бразилія, Мексика, Аргентина, Чилі).

«В країнах Африки та Близького Сходу основними нетарифними заходами для захисту внутрішніх ринків є кількісні обмеження, спеціальні імпорتنі податки, які не мають такого істотного обмежуючого ефекту, як тарифні квоти та «добровільне» обмеження експорту. Ці заходи допомагають експортерам захищатись від конкуренції виробниками з інших країн, що розвиваються. В країнах Європи та Центральної Азії велике значення надають саме технічним стандартам, санітарним та фітосанітарним заходам» [12].

«В торгівлі між розвиненими країнами здебільшого застосовуються технічні бар'єри, санітарні та фітосанітарні заходи, заборони. Яскравим прикладом є конфлікти США з ЄС відносно м'яса, креветок, тунцю тощо. Так, використання гормонів у виробництві м'яса було предметом тривалих суперечок між ЄС і США. З метою захисту здоров'я людей, починаючи з 1989 р., ЄС ввів заборону на імпорту м'яса і м'ясних продуктів з худоби, для стимулювання росту якого вводилися гормони. Продаж або імпорту продуктів, що містять ці природні (естрадіол – 17 β , прогестерон або тестостерон) або синтетичні (тренболон ацетат, зеранол або меленгестрол ацетат) гормони, заборонені в ЄС. Вважаючи, що застосування зазначених гормонів не завдає шкоди здоров'ю людини, США і Канада дійшли думки, що заходи ЄС є науково не обґрунтованими і спрямовані на захист продукції виробників країн ЄС від імпорту. У 1996 р. США і Канада подали до Органу СОТ з врегулювання суперечок позов, оскаржуючи заборону ЄС щодо імпорту м'яса і

м'ясопродуктів, що містять гормони росту, і вказуючи на порушення Угоди з санітарних та фітосанітарних заходів» [14].

Група експертів (третейська група) і апеляційний орган СОТ дійшли висновку, що заборона ЄС не була науково обґрунтованою, підтвердженою оцінкою ризику. Європейському союзу було запропоновано провести оцінку ризику вживання в їжу м'яса тварин, вирощених із застосуванням гормонів росту. В результаті СОТ дозволило США і Канаді застосувати відповідні заходи у вигляді підвищення тарифів в розмірі відповідно 116, 8 млн. дол. США та 11,3 млн. канадських дол. на імпорт сільськогосподарської продукції з ЄС. Після цього Європейський союз запропонував компенсацію у формі лібералізації імпорту яловичини, яка не містить гормони. Однак заборона на використання одного з гормонів залишилась в силі, а на м'ясо, що містить інші гормони росту, заборона була тимчасово знята. Однак, розвинені країни частіше застосовують нетарифні заходи, які обмежують торгівлю з країнами, що розвиваються.

«США часто запроваджують нетарифні заходи в протекціоністських цілях і показовими є також приклади, коли були введені ембарго на імпорт тунцю з Мексики, Панами, Колумбії та Венесуели, в обґрунтуванні яких використані екологічні вимоги – шкода, що завдається дельфінам при вилові тунцю. Також існувала заборона на імпорт креветок з деяких країн, де за даними США відбувався вилов в такий спосіб, який міг завдавати шкоди морським черепахам» [68].

Експерти ОЕСР пропонують розвиненим країнам використовувати наступні підходи для того, щоб їх внутрішні заходи не мали негативного впливу на торгівлю, особливо країн, що розвиваються:

– впровадити механізм оцінки наслідків застосування своїх регулюючих заходів до їх введення в дію. Така оцінка повинна бути комплексною і враховувати інтереси як самої країни, так і її торговельних партнерів. Гарною практикою є використання в ЄС процедури оцінки впливу торговельної політики на сталий розвиток, яка передбачає попередній аналіз можливого

впливу торговельних угод на економічну, соціальну та екологічну ситуацію в країнах-сторонах угоди, а також широке обговорення результатів аналізу та шляхів пом'якшення можливих негативних наслідків із зацікавленими сторонами до початку або на ранній стадії переговорів;

– своєчасно інформувати про заплановані зміни у своїй політиці з тим, щоб заздалегідь виявити можливість конфліктів у торгівлі та знайти шляхи їх вирішення до того, як ці заходи розпочнуть реалізовуватися;

– розвивати діалог з країнами, що розвиваються, а також сприяти зміцненню їх потенціалу в торгівлі, брати участь в розробці і дотриманні міжнародних стандартів.

«Країни, що розвиваються, особливо найменш розвинені країни, є найбільш уразливі для торговельних конфліктів. Запобігання конфліктів, пов'язаних з нетарифними заходами, або успішного їх вирішення звісно залежить і від зусиль країн. Насамперед, вони можуть:

✓ активізувати свої зусилля з формування внутрішньої політики, спрямованої на гармонізацію з міжнародними стандартами;

✓ організувати ефективний контроль над дотриманням експортерами міжнародних стандартів, надавати їм допомогу в підвищенні потенціалу в даній галузі;

✓ більш активно брати участь в розробці міжнародних стандартів» [65].

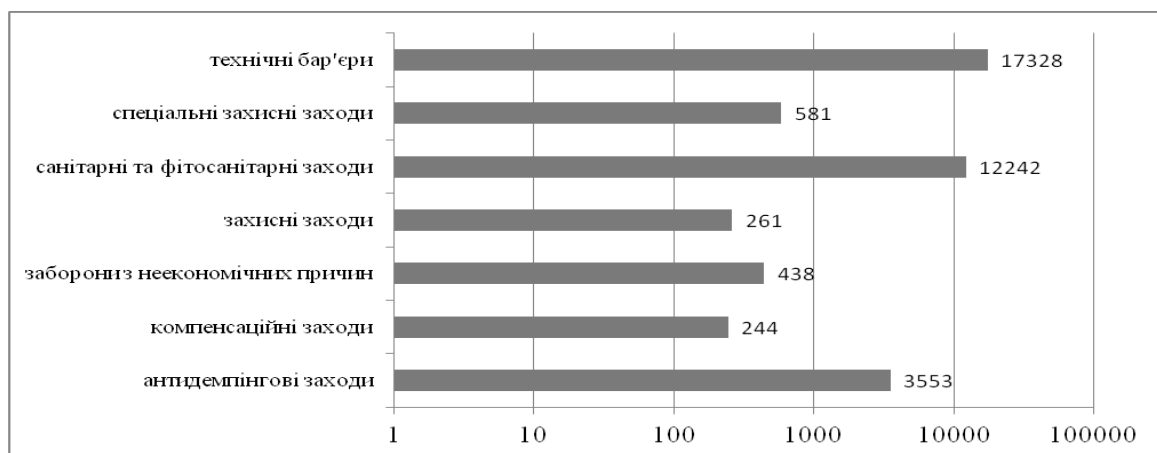
Таким чином, зважаючи на розповсюдженість і збільшення частоти використання нетарифних заходів уряд країн повинен розробити більш ефективну внутрішню політику та налагодити міжнародне співробітництво для зведення до мінімуму негативного і деформуючого впливу нетарифних заходів на торгівлю. Хоча застосування деяких видів нетарифних заходів (наприклад, квота) може бути скорочено або скасовано в односторонньому порядку, домогтися скасування багатьох інших досить складно, оскільки вони вводяться для захисту законних інтересів (наприклад, для захисту прав споживачів). У цьому зв'язку для розв'язку проблем, пов'язаних з нетарифними заходами, потрібно реформувати та гармонізувати нетарифні заходи в цілях їх

використання з мінімальними негативними наслідками. На національному рівні раціоналізація застосування нетарифних заходів повинна бути спрямована на зменшення їх несприятливих наслідків і підвищення конкурентоспроможності компаній, що беруть участь у міжнародній торгівлі.

2.2. Нетарифне регулювання імпорту товарів в міжнародній торгівлі

Нетарифне регулювання імпорту охоплює дві великі групи заходів (адміністративного і економічного характеру), спрямованих на заборону та обмеження ввезення товарів. Перша група заходів (адміністративні нетарифні заходи) має на меті пряме обмеження імпорту або регулювання зовнішньої торгівлі шляхом кількісних обмежень, ліцензування, заборон тощо. Друга група заходів нетарифного регулювання охоплює велике коло різних заходів торговельної, фінансової, кредитної, технологічної політики, заходів безпеки, санітарних та екологічних заходів, за яких обмеження торгівлі товарами виявляється скоріше їх побічним результатом.

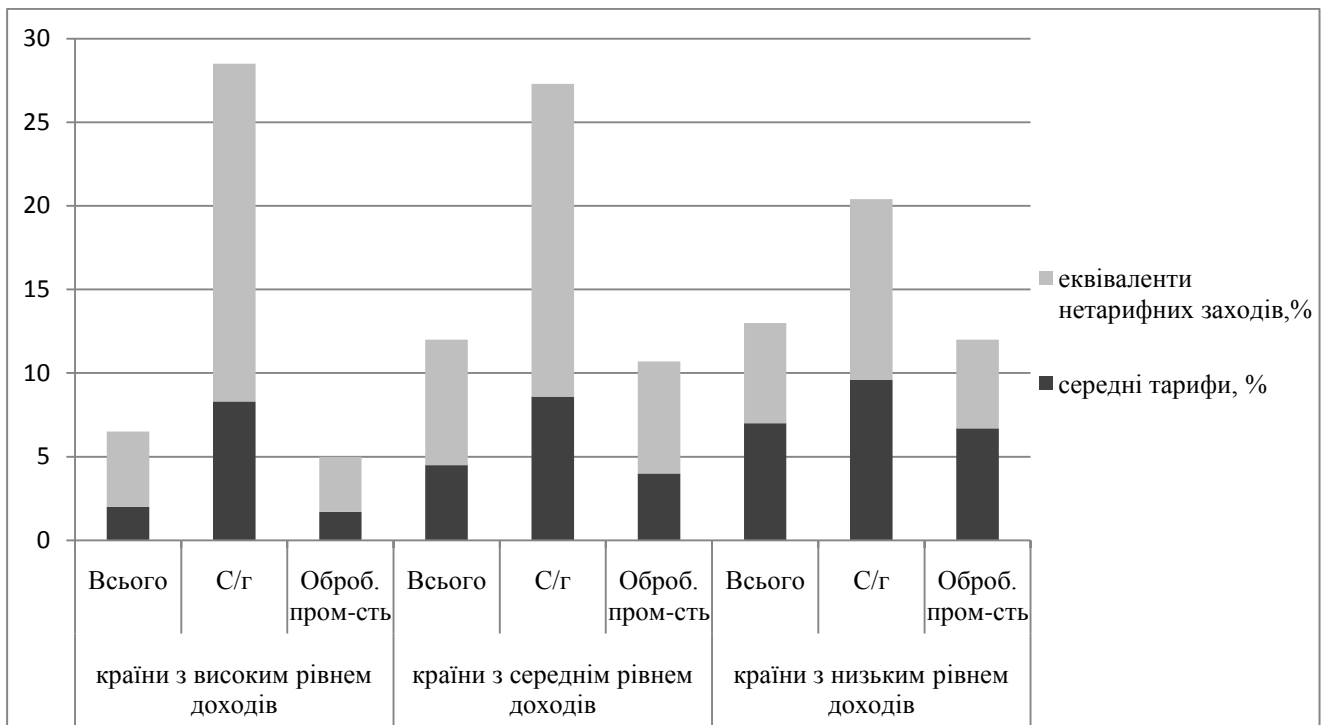
Згідно даних СОТ серед нетарифних заходів, що застосовуються відносно імпорту, частіше зустрічаються технічні бар'єри в торгівлі, санітарні та фітосанітарні заходи, антидемпінгові, компенсаційні, захисні заходи та заборони з неекономічних причин (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Кількість випадків застосування нетарифних заходів відносно імпорту, запроваджених країнами-членами СОТ

Джерело: побудовано автором за даними [17]

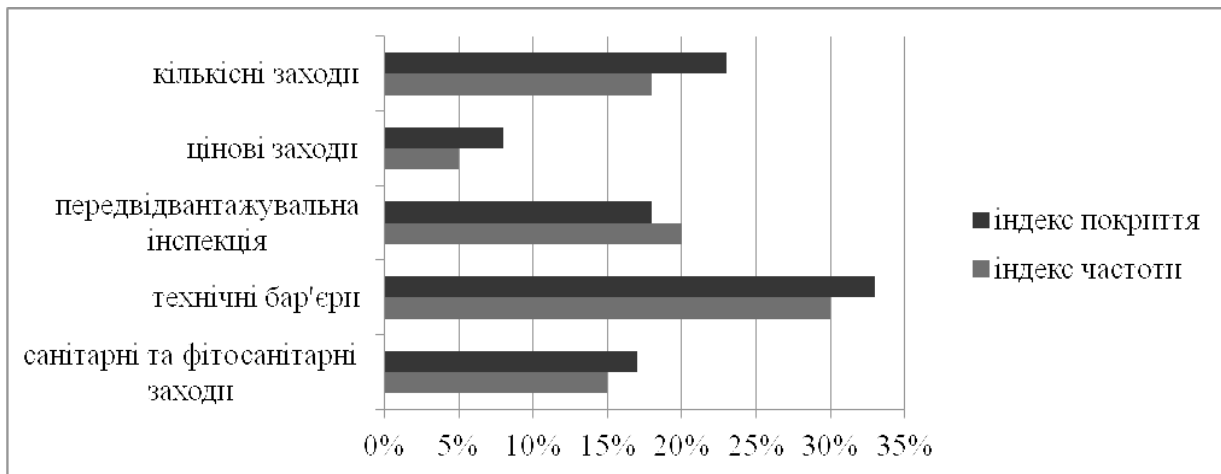
Спостерігається тенденція зростання кількості застосування нетарифних заходів країнами, що розвиваються. Однак наразі країни з високим та середнім рівнем доходів мають більш обмежувальний характер з застосуванням нетарифних заходів відносно імпорту, в порівнянні з країнами, що розвиваються. Частково це пов'язано з тим, що для країн з низьким рівнем доходів, захист ринків від імпорту за допомогою нетарифних заходів є більш витратним і складним процесом, в порівнянні зі встановленням митних тарифів. В середньому ступінь впливу нетарифних заходів на обмеження доступу до ринків у понад два рази перевищує тарифи, і в крайніх випадках це перевищення ще більше (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Загальний рівень обмежень відносно імпорту

Джерело: [20]

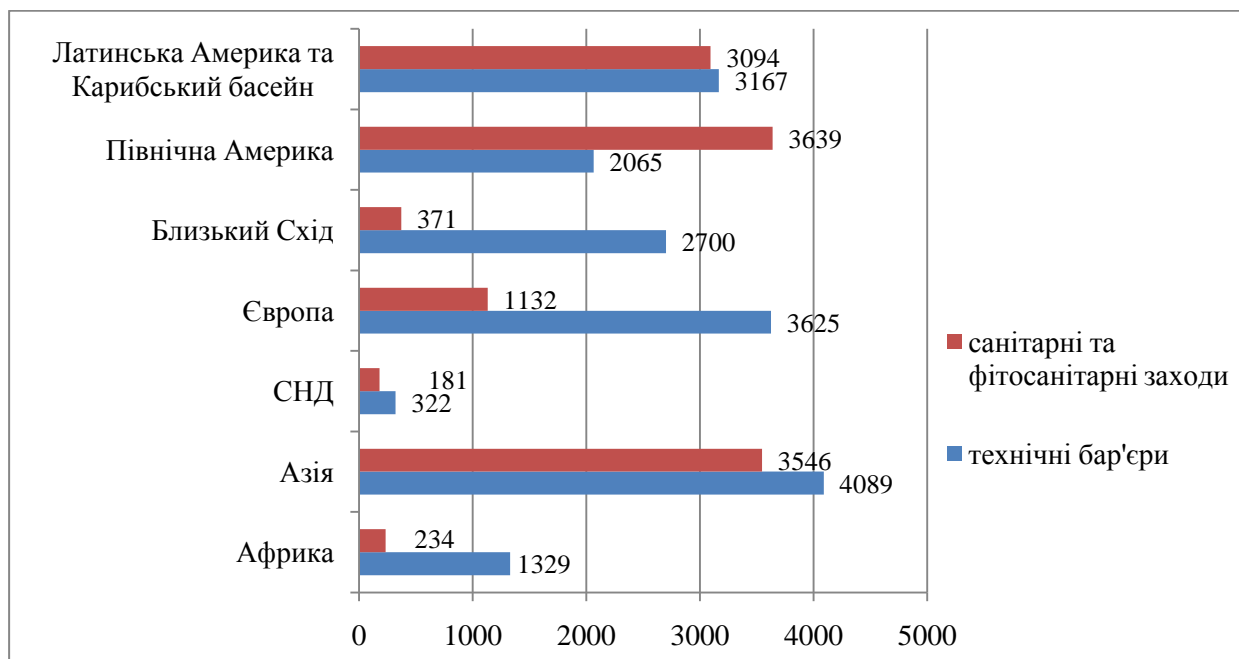
В середньому одна країна застосовує технічні бар'єри приблизно до 30% обсягу своєї зовнішньої торгівлі, а санітарні та фітосанітарні заходи – приблизно до 15% (рис.2.3).

Рис.2.3. Індекс покриття торгівлі нетарифними заходами та індекс частоти їх застосування в середньому однієї країни

Джерело: [20]

Як видно з рис. 2.4 країни Азії, Європи та Латинської Америки найчастіше застосовують технічні бар'єри для захисту свої ринків. Лідерами застосування санітарних та фітосанітарних заходів є країни Північної Америки, Азії та Латинської Америки.

Рис.2.4. Кількість встановлених технічних бар'єрів, санітарних та фітосанітарних заходів в міжнародній торгівлі за регіонами світу

Джерело: побудовано автором за даними [57]

Серед розвинутих країни, в першу чергу, країни ЄС, Китай, США, Японія є активними користувачами технічних бар'єрів в торгівлі, санітарних та

фітосанітарних заходів. До країн-лідерів, що застосовують технічні бар'єри, санітарних та фітосанітарних заходів серед країн, що розвиваються, відносяться: Бразилія, Китай, Перу, Уганда, Кенія тощо (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Країни-лідери за кількістю застосувань технічних бар'єрів, санітарних та фіто санітарних заходів з 1995-2018 роки

санітарні та фітосанітарні заходи		технічні бар'єри	
країни-лідери	кількість застосування нетарифних заходів	країни-лідери	кількість застосування нетарифних заходів
1	2	3	4
США	<u>2607</u>	США	<u>1076</u>
Бразилія	<u>915</u>	Китай	<u>1005</u>
Канада	<u>785</u>	ЄС	<u>786</u>
Китай	<u>775</u>	Ізраїль	<u>784</u>
Нова Зеландія	<u>500</u>	Саудівська Арабія	<u>708</u>
Перу	<u>500</u>	Бразилія	<u>682</u>
ЄС	<u>482</u>	Японія	<u>679</u>
Республіка Корея	<u>464</u>	Нідерланди	<u>615</u>
Чилі	<u>446</u>	Республіка Еорея	<u>556</u>
Австралія	<u>332</u>	Канада	<u>543</u>
Японія	<u>326</u>	Таїланд	<u>535</u>
Китайський Тайпей	<u>302</u>	Мексика	<u>447</u>
Колумбія	<u>251</u>	Уганда	<u>414</u>
Мексика	<u>247</u>	Кенія	<u>396</u>
Філіпіни	<u>244</u>	Аргентина	<u>340</u>

Джерело: складено автором за даними [57]

Серед розвинених країн індекс частоти застосування технічних бар'єрів та індекс покриття ними торгівлі значно більші, ніж індекс частоти застосування санітарних та фітосанітарних заходів та індекс покриття ними торгівлі.

З табл. 2.4. видно, що санітарні та фітосанітарні заходи найчастіше застосовуються відносно продуктів тваринного та рослинного походження, жирів та олії, готових харчових продуктів.

Об'єктами впливу технічних бар'єрів, в першу чергу, є готові харчові продукти, взуття, товари тваринного походження, продукція хімічної промисловості, текстильні вироби тощо.

Як правило, процес отримання сертифікатів перевірки продукції, необхідних для продажу товарів у цих країнах, тривалий і дорогий. По-перше, дуже важко виявити наявність таких заходів, а, по-друге, різні технічні бар'єри мають різний вплив на торгівлю. Крім того, досить складно виявити справжні причини застосування таких заходів: зниження ризику для здоров'я, забезпечення відповідності стандартам, захист національного ринку від іноземних конкурентів тощо.

Взагалі існують підрахунки, за якими 60% світової торгівлі зазнає впливу лише внаслідок застосування технічних норм та стандартів. Наприклад, тільки в США діє понад 2,7 тис. різних організацій, що займаються розробкою стандартів та встановлено понад 20 тис. промислових стандартів. Крім того, Національним інститутом стандартизації і технології було розроблено 9,37 тис. обов'язкових стандартів (регламентів). Американський інститут чавуну та сталі або Американський інститут нафти претендують на те, щоб їх стандарти визнавалися торговими партнерами нарівні із світовими. В країні акредитовано понад 200 недержавних організацій, які розробляють галузеві та міжгалузеві стандарти.

Таблиця 2.4

Індекс частоти застосування заходів технічного регулювання по групах товарів в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються

Групи товарів	санітарні та фітосанітарні заходи	технічні бар'єри
живі тварини	71,3	36,2
продукти рослинного походження	69,2	31,7
жири та олії тваринного та рослинного походження	51,1	26,8
готові харчові продукти	57	41,7
мінеральні продукти	9,8	25,5
продукція хімічної промисловості	11,3	35,8
полімерні матеріали, пластмаса та вироби з них	1,2	24,1
шкіра, хутро та вироби з них	12,8	23,7
деревина та вироби з деревини	26,2	30,2
маса з деревини, папір або картон	1,7	18,4
текстильні матеріали або вироби	1,8	34,3
взуття	0,7	38,8
вироби з каменю та цементу	3,1	19

недорогоцінні метали	1,6	21
машини та електротехнічне обладнання	1,1	20,8
автомобілі	0,3	26,2
оптичні і медичні інструменти	0,4	20
інші товари	1,6	23

Джерело: [20]

В США сформувалась занадто фрагментарна система технічного регулювання торгівлі товарами (продовольчими та фармацевтичними товарами, автомобілями, електрообладнанням тощо) з метою захисту здоров'я і безпеки споживачів. На думку представників ЄС, інформація, яку експортери повинні надавати в митні органи або інші компетентні органи США, є занадто вимогливою (перевищує розумні вимоги). Так, наприклад, в США відмовляються приймати сертифікати походження ЄС і вимагають вказувати конкретну країну, в якій товар був виробленим. Також в США для побутових електроприладів повинен бути обов'язково сертифікат випробувань, який видається незалежною американською фірмою. На текстильних, шкіряних і хутряних виробках повинно наноситись спеціальне маркування не лише з вказівкою країни походження, а й кінцевого покупця в США. Також в США застосовуються досить високі вимоги до якості сільськогосподарської продукції. «Так, харчова продукція, яка містить пестициди (не дозволені для використання на території США) вважається зіпсованою забороненими домішками і затримується на митному кордоні. Певні стандарти встановлюються з екологічною метою. Дійсно, в США згідно Закону про захист морських ссавців встановлюється заборона на імпорт риби і рибної продукції з будь-якої країни, яка застосовує методи вилову, котрі призводили б до серйозних поранень і випадкової загибелі океанських ссавців» [58].

В ЄС також технічні, санітарні, фітосанітарні та екологічні норми та заходи часто використовуються в протекціоністських цілях. Серед інструментів нетарифного регулювання широко застосовуються технічні стандарти, процедури тестування і сертифікації, вимоги до маркування і упаковки продукції, а також до етикеток і ярликів. Часто такі заходи особливо ефективні відносно продукції високотехнологічних галузей – електроніки,

телекомунікаційного обладнання, біотехнології. Проте вони також впливають і на торгівлю традиційними товарами, наприклад, вином. Різниця між країнами ЄС в системі стандартів, тестів і сертифікації також породжує бар'єри на шляху переміщення товарів. Так, наприклад, в Польщі, яка перейшла на більш високі стандарти і норми ЄС, вимога обов'язкового отримання сертифіката, який підтверджує якість імпортованих товарів, стає бар'єром для імпорту промислових товарів з багатьох країн.

Проте недостатня гармонізація національних законодавств дозволяє окремим країнам ЄС досить ефективно захищати свої ринки від іноземних, особливо американських конкурентів. Наприклад, американські фармацевтичні компанії, так само, як і компанії з інших країн, давно відчують складнощі з доступом та постійною присутністю на ринку ЄС через контроль національних урядів над цінами, обсягами продажу та умовами доступу до ринку. Цей контроль вони розглядають як підвищення вартості патентів, перешкоду справедливій конкуренції між препаратами та національними ринками, обмеження доступу пацієнтів до передових продуктів. «У результаті контролю над цінами вартість одних і тих самих ліків суттєво різниться по країнах. Як наслідок, торгові посередники збагачуються, закупаючи ліки там, де вони дешевше, і продаючи там, де вони дорожчі, наносячи збиток фармацевтичним компаніям, у яких скорочується можливість компенсувати витрати» [8].

В ЄС діють загальні вимоги до безпеки відносно широкого спектра імпортованих товарів. Водночас деякі країни вважають, що ЄС під прикриттям гасла «турбота про споживача» проводить політику дискримінації по відношенню до виробників з третіх країн саме на основі стандартів і вимог, які застосовуються відносно технології виробництва продукції, особливо в харчовій галузі. «Яскравим прикладом може бути ситуація на ринку вина. Згідно правил торгівлі імпортованими винами в ЄС вимагають, щоб вино було виготовлено відповідно з практикою, встановленою і ухваленою в ЄС. Тому продаж вина зарубіжного походження можливий лише на основі тимчасових виключень з правил ЄС, які приймаються щорічно. Зокрема, саме таке

тимчасове виключення наразі дозволяє американцям, австралійцям, південноафриканцям поставляти до країн ЄС своє вино» [51].

Японія дуже широко застосовує національні технічні та інші спеціальні вимоги: системи сертифікації, інспекції якості товарів, вимоги техніки безпеки, екології, санітарно-гігієнічні та ветеринарні правила. В Японії діяльність організацій, які здійснюють технічне регулювання, стандартизацію, підтвердження відповідності, акредитацію і технічний контроль над дотриманням обов'язкових вимог, регламентується великою кількістю законів, в першу чергу Законом про промислову стандартизацію (прийнятий в 1949р.). В Японії перелік продукції, який є потенційно небезпечним для споживача, підпадає під дію законів (наприклад, Закон про безпеку в гірничодобувній промисловості, Закон про контроль електрообладнання і матеріалів, Закон про розробку і виробництво хімічних речовин і їх вплив на навколишнє середовище тощо). Згідно Закону про промислову стандартизацію керівники зацікавлених відомств визначають номенклатуру виробництв (і відповідно продукції), що підлягають обов'язковому підтвердженню відповідності з видачею дозволу на постановку знака JIS, який був розробленим і прийнятим Японським комітетом промислових стандартів (Japan Industrial Standards Committee – JISC). У Японії сертифікація носить обов'язковий і добровільний характер. Обов'язкова сертифікація здійснюється для відповідності вимогам японських промислових стандартів (JIS). Згідно закону про промислову стандартизацію лише товари, перелік яких встановлено відповідним міністерством, можуть підлягати сертифікації. Уряд країни, який взяв на себе відповідальність за забезпечення безпеки, проводить координацію сертифікаційної діяльності. Продукція, що пройшла сертифікацію, маркується знаками відповідності «GIS» або «GAS». Перший поширюється на промислову продукцію, а другий – на сільськогосподарську та лісову продукцію.

В рамках СОТ забороняється застосовувати країнами-членами кількісні обмеження, однак існує ряд винятків. В країнах Азії та Латинської Америки наразі часто застосовуються кількісні заходи у формі ліцензування. В Бразилії,

починаючи з січня 2005 року єдиним імпортом товаром, на який встановлюються квоти, є кокоси, що є наслідком застосування захисних заходів. Неавтоматичному ліцензуванню підлягають товари, що можуть спричинити шкоду здоров'ю людей, тварин чи рослин, навколишньому середовищу, а також товари, на які встановлено тарифні квоти. Імпорт товарів з використанням поштової системи, вартістю до 500 доларів США та вагою до 30 кілограм, дозволяється без отримання імпортової ліцензії. Імпортні ліцензії також не застосовуються до медичних препаратів для особистого використання та подарунків вартістю до 50 доларів США. Імпорт інших товарів вимагає отримання ліцензії, яка може бути автоматичною, або неавтоматичною. В США основними видами кількісних обмежень в торговій політиці є квотування та ліцензування. В торговельній практиці США допускається застосування абсолютних та тарифних квот. Абсолютні квоти, які встановлюють кількість дозволених імпортованих товарів, обмежують ввіз сира, цукру, шоколаду, згущеного молока, м'яса, деяких сортів бавовни, бавовняної пряжі, арахісу, кави, певних видів сталевих прокатів. В США також встановлюють квоти вилову іноземними суднами риби і кальмарів у своїй економічній зоні. За допомогою тарифних квот, які дозволяють ввіз того або іншого товару протягом визначеного терміну зі сплатою мита за зниженою ставкою, може регулюватися імпорт цільного молока, риби, картоплі, мотоциклів тощо. Наприклад, в 2000 році США встановили тарифну квоту на імпорт сталевих заготовок для виробництва дроту. Імпорт понад квоту обкладався митом за зниженою шкалою: від 10% в перший рік до 5% в третьому році, при цьому розмір самої квоти підвищувався щорічно на 2%.

«В США також застосовується ліцензування і квотування. Так, в 1994 році рішенням Президента США була встановлена тарифна квота на деякі види молочної продукції, в тому числі сир. Було встановлено, що ввіз в США молочної продукції може здійснюватись лише за наявності ліцензії. В США видаються історичні ліцензії (historical license), при видачі яких враховується попередня торгова практика ліцензіата, і звичайні ліцензії (nonhistorical license),

не пов'язані з історією діяльності іноземної фірми-експортера на американському ринку. Термін вирішення питання про пред'явлення ліцензії в США (формально не встановлений) становить в середньому 30 днів, по спиртних напоях – до 45 днів, а по молочній продукції за ліцензією потрібно звертатися за 90 днів до початку поставок. Термін дії самої ліцензії становить до п'яти років» [12].

Таким чином, здебільшого кількісні заходи застосовуються відносно продуктів рослинного та тваринного походження, жирів та олії, продуктів харчування тощо (табл. 2.5).

З точки зору товарного охоплення антидемпінгових розслідувань, ніяких істотних змін не відбулося. Під антидемпінгові розслідування підпадали здебільшого продукція металургійної галузі (30%) та продукція хімічної промисловості (21%). А серед країн, проти товарів яких були порушені антидемпінгові розслідування слід виділити Китай, Республіку Корею, США, Японію, Індонезію, Індію, Таїланд, Російську Федерацію.

Необхідно відмітити, що антидемпінгове мито є однією з найбільш застосованих нетарифних заходів, яке відрізняється разом з тим досить високою ефективністю застосування, що підтверджують, наприклад, наступні дані.

Таблиця 2.5

Індекс частоти застосування кількісних заходів по товарних групах в розвинених країнах та країнах, що розвиваються

групи товарів	кількісні заходи
живі тварини	33,4
продукти рослинного походження	27,1
жири та олії тваринного та рослинного походження	20,7
готові харчові продукти	20,3
мінеральні продукти	10,9
продукція хімічної промисловості	19,6
полімерні матеріали, пластмаса та вироби з них	6,3
шкіра, хутро та вироби з них	12,9
деревина та вироби з деревини	15,2
маса з деревини, папір або картон	11,4
текстильні матеріали або вироби	16,3

взуття	17,9
вироби з каменю та цементу	6,3
недорогоцінні метали	12,2
машини та електротехнічне обладнання	13,1
автомобілі	22,5
оптичні і медичні інструменти	8,1
інші товари	7,2

Джерело: [20]

В 1995-2002 роках за кількістю ініційованих антидемпінгових розслідувань і прийнятих антидемпінгових заходів, США посідали друге місце в світі після Індії. В цей період основними об'єктами антидемпінгових процедур були товари з Китаю (14,4% всіх антидемпінгових розслідувань і 16,7% прийнятих антидемпінгових заходів), Японії (8,9% розслідувань і 9,4% антидемпінгових заходів), Республіки Корея (6,8% і 5,7% відповідно), з Німеччини, Індонезії, ПАР, Індії, Канади, Мексики і Росії, частка яких в загальній кількості антидемпінгових процедур США становила від 3 до 4%. «За даними дослідження, обсяг імпорту товарів в США через три роки після введення антидемпінгових заходів зменшився в середньому на 50-70%, а ціна імпортованого товару на американському ринку збільшилась приблизно на 30%. Існували випадки, коли ефект був ще сильнішим. Так, обсяг аргентинського імпорту катанки з вуглецевої сталі до США зменшився після введення антидемпінгового мита з 68,3 тис.т в 1983 році до 2,7 тис.т в 1997 році, тобто на 96%. Після застосування антидемпінгового мита на поставки аспірину з Туреччини її експорт в США через рік зменшився на 85%, а через три роки зовсім зник» [14].

«Антидемпінгові процедури сконцентровані в декількох галузях, які традиційно захищають від іноземної конкуренції в багатьох країнах. Більшість ініційованих антидемпінгових розслідувань припадає на продукцію чорної металургії – 65%, хімічної промисловості – 8,9%, виробів з пластмаси - 6,8%, машини і устаткування – 4,8%» [14].

Застосування для захисту національних ринків антидемпінгових заходів в міжнародній практиці змінилось на механізм, з допомогою якого уряд країни може проводити протекціоністську політику в інтересах окремих галузей

промисловості, не змінюючи загального курсу своєї торгової політики. Згідно дослідженню, проведеному ОЕСР, в 95% випадків застосування антидемпінгових заходів фактично направлено на захист вітчизняних галузей від зростаючого імпорту і лише 5% випадків – на боротьбу з недобросовісною конкуренцією. При цьому зростає стурбованість країн-членів СОТ відносно обґрунтованості застосування таких заходів. Важливість правил застосування заходів торгового захисту було підкреслено на конференції країн-членів СОТ в Досі.

«Вдосконалення нетарифного регулювання імпорту товарів може призвести до значних чистих вигод для торгівлі та добробуту будь-якої країни. Оскільки серед нетарифних заходів технічні бар'єри в торгівлі зустрічаються найчастіше, то, в першу чергу, необхідно направити зусилля на раціоналізацію технічних заходів регулювання, а саме»[17]: припинення практики дискримінації іноземних товарів; усунення вимог дублюючого тестування; визнання того, що іноземні стандарти в змозі забезпечити такий же рівень соціального захисту і захисту споживачів, як і національні стандарти; підвищення транспарентності заходів державного регулювання; зниження технічного регулювання до рівня, який не спричиняє надмірних витрат для споживачів і підприємства.

Висновки до розділу 2

1. В останні десятиліття внаслідок зниження рівня «зв'язаних» тарифів з'явилася нова група нетарифних заходів - процедурні перешкоди, що призвело до формування нового, більш прихованого виду протекціонізму. - нетарифний неопротекціонізм. Ключовими чинниками активізації нетарифного неопротекціонізму є загальноекономічні (економічна глобалізація, нерівномірність економічного розвитку країн, циклічна криза, конкурентний тиск); нормативно-економічні (зниження митних зборів і «прив'язування» тарифів, вибіркового захисту інтересів галузі, розвиток «чутливих» галузей

національної економіки, стимулювання імпорту передових технологій і високотехнологічних товарів); політико-правові (політична нестабільність, відставання законодавчого регулювання від вимог бізнесу, непрозорість і корумпованість обмежувальних заходів; соціальні: загроза зростання безробіття, нерегульована урбанізація, зростання гендерної нерівності); екологічні (підвищення попиту на екологічно чисту продукцію, підвищення вимог до стандартів середовища проживання; технологічна екологізація). Показано, що найбільший мотиваційний потенціал для застосування нетарифних заходів, у тому числі неопротекціоністського характеру, мають нові члени СОТ, які приєдналися до організації під умовами «СОТ-плюс» та «СОТ-екстра». . (Китай, Бразилія тощо) та країни зі зростаючим негативним сальдо торговельного балансу.

2. Аналіз процесів регулювання імпорту товарів виявив переважаючу тенденцію до зростання використання технічних заходів (технічних бар'єрів, санітарних та фітосанітарних заходів). Сьогодні близько 2/3 світової торгівлі регулюється технічними та санітарними бар'єрами та фітосанітарними заходами, а 25% світової торгівлі – нетехнічними (ціновими та кількісними).

3. Підтверджено, що технічні заходи застосовуються переважно країнами з високим рівнем доходів, а нетехнічні – країнами з низьким рівнем доходів. Санітарними та фітосанітарними заходами найбільше охоплена торгівля продуктами тваринного та рослинного походження, а технічними бар'єрами – одяг, продукти нафтопереробки та транспорт. Об'єктами впливу кількісних та цінових заходів є продукція автомобілебудування і сільськогосподарського господарства.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

3.1. Сучасний стан системи нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України

За останнє десятиріччя ХХ століття система регулювання зовнішньої торгівлі України значно трансформувалася. У процесі формування чинного торговельного режиму в Україні можна виділити чотири етапи (табл.3.1.)

Таблиця 3.1

Етапи формування торговельного режиму в Україні

Період формування торговельного режиму	Назва етапів формування торговельного режиму	Особливості регулювання торгової полики
1991-1994 рр.	автономна торговельна політика країни	використання обмежувальних заходів (насамперед, кількісних обмежень, заходи цінового контролю та обмеження валютних операцій); прийнятий Єдиний митний тариф України; жорсткий експортний контроль
1994-1999 рр.	початкова лібералізація	процес реформування торговельної політики; подано заявку на вступ до СОТ
1999-2008 рр.	активна лібералізація на засадах правил та принципів СОТ	проведено 17 офіційних і чимало неформальних засідань Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ; ухвалено «вступний пакет» України до СОТ; ухвалено і підписано закон № 250-VI «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі»; 16 травня 2008 року Україна офіційно стала членом СОТ
з травня 2008 року до сьогоднішнього дня	проведення торговельної політики у якості повноправного члена СОТ	виконання зобов'язань перед СОТ; зменшення митного тарифу; збільшення кількості нетарифних заходів

Джерело: складено автором за даними [76]

Сучасний торговельний режим України є досить ліберальним, що значною мірою обумовлено завершенням довготривалого та складного процесу приєднання до СОТ. Тривалі переговори зумовили той факт, що зміни, передбачені в домовленостях про членство, були впроваджені до фактичного

вступу країни в організацію. Приєднання до СОТ стало потужним стимулом реформування торговельного режиму, формування прозорості та передбачуваної регуляторної політики в сфері зовнішньоторговельних відносин.

Стійкою тенденцією у регулюванні зовнішньої торгівлі України протягом останніх років є посилення ролі нетарифного регулювання у забезпеченні захисту внутрішнього ринку. Система нетарифного регулювання зовнішньоторговельних відносин була одним із основних напрямків реформування торговельного режиму України після вступу в СОТ.

«Митний кодекс України не містить чіткого визначення поняття нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі. В той же час у Митному кодексі України визначається поняття заходів нетарифного регулювання, а саме: заходами нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є заходи, які не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини» [27].

У Податковому кодексі України наводиться більш вичерпний перелік заходів нетарифного регулювання, а саме [31]: «ліцензування і квотування зовнішньо-економічних операцій; застосування спеціальних заходів щодо імпорту товарів в Україну; процедура реєстрації зовнішньоекономічних контрактів; процедура видачі ліцензій на право імпорту, експорту – спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів; дозвільна система служби експортного контролю; сертифікація товарів, що ввозяться в Україну; дозвільна система органів державної влади, що здійснюють санітарно-епідеміологічний, ветеринарний, фітосанітарний, екологічний та інші види контролю; реєстрація лікарських засобів, виробів медичного призначення, імунобіологічних препаратів, харчових добавок; застосування державного пробірної контролю».

Внесення в цей перелік дозвільної системи органів державної влади не є коректним, оскільки породжує певну термінологічну невідповідність. «У Законі України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» дозвільна система визначається як»[18] «сукупність регульованих законодавством відносин, які виникають між дозвільними органами, державними адміністраторами та суб'єктами господарювання у зв'язку із видачею документів дозвільного характеру ...». Тому коректніше до переліку заходів нетарифного регулювання включати документи, що генеруються дозвільною системою, а не самі органи дозвільної системи. Таким чином, повного переліку нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі України не сформовано.

Окремі заходи нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі в Україні знаходяться в різних нормативно-правових актах різної юридичної сили (наприклад, обсяги квот товарів, експорт та імпорт, яких підлягає ліцензуванню, щорічно затверджується Постановою Кабінету Міністрів України, а перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, затверджується наказом Мінекономрозвитку тощо), що не завжди дозволяє учасникам зовнішньоторговельної діяльності правильно застосовувати ті чи інші норми. Таким чином, можна сказати про відсутність єдиного правовстановлюючого акту щодо нетарифного регулювання в Україні.

Також не існує єдиного уповноваженого органу, який займається питаннями нетарифного регулювання. Так, на практиці провідну роль у реалізації зовнішньоторговельної політики покладено на міністерства, державні комітети та інші центральні органи виконавчої влади, а також підпорядковані їм державні підприємства та відомства. Крім того, до реалізації зовнішньоторговельної політики України залучені такі колегіальні органи Кабінету Міністрів України, як Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі та Митно-тарифна рада України.

Питаннями нетарифного регулювання займаються ряд центральних органів виконавчої влади. «Наприклад, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні

розслідування у порядку, визначеному законами України; здійснює ліцензування зовнішньоекономічних операцій, надаючи дозволи на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів; щомісяця інформує Державну митну службу України про видані ліцензії на експорт (імпорт) товарів, що підлягають ліцензуванню; готує пропозиції про забезпечення функціонування системи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, обліку (реєстрації) окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів), укладених суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України всіх форм власності, та здійснює відповідні заходи; виконує за встановленим законодавством порядком регуляторні та реєстраційно-дозвільні функції у сфері експорту, імпорту товарів, здійснює відповідно до законодавства ліцензування експорту, імпорту товарів та деяких видів господарської діяльності, визначає рівень індикативних цін та публікує їхній перелік тощо» [6].

Нетарифними заходами, які обмежують зовнішню торгівлю в Україні, є антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи, технічні бар'єри, санітарні та фітосанітарні заходи, квотування, ліцензування тощо. До нетарифних заходів, які сприяють експорту, відносяться внутрішня підтримка виробництва сільськогосподарської продукції, кредитування, страхування, організаційно-технічне сприяння тощо.

Процедурні перешкоди в Україні існують як при експорті, так і при імпорті. Експортні процедури забирають багато часу. Так, експортер витрачає 29 днів для підготовки необхідних документів, що майже у тричі більше, ніж в країнах ОЕСР (10,5 днів). Однак в порівнянні з європейськими і центральноазіатськими країнами (24 дні) цей показник в Україні є не набагато більшим. Для кожної поставки товарів за кордон від українських експортерів вимагається 8 документів: коносамент, сертифікат походження, інфойс, товарно-транспортна накладна, навантажувальне доручення, митна декларація, лист пакування, договір купівлі-продажу. На підготовку всіх документів експортеру потрібно витратити 250 дол.

Для імпорту в Україну імпортери мають підготувати наступні документи: коносамент, порядок розвантаження (наряд), сертифікат походження, інвойс, товарно-транспортна накладна, митна декларація, декларація відповідності, лист пакування, договір купівлі-продажу. Як видно з табл.3.2. тривалість поставки при експорті не суттєво перевищує тривалість імпортової поставки (на один день), однак імпортні поставки є більш затратними у порівнянні з експортом.

Таблиця 3.2

Процедурні перешкоди при експорті та імпорті товарів в Україні

Показники	Експорт		Імпорт	
	Дні	Витрати (дол.)	Дні	Витрати (дол.)
Підготовка документів	22	250	20	555
Митне оформлення та перевірка	1	250	2	300
Портова і термінальна обробка	3	430	3	600
Внутрішні транспортування і обробка	3	950	3	1000
Всього	29	1880	28	2455

Джерело: складено автором за даними [53]

В Україні кількісні обмеження зовнішньої торгівлі здійснюються «відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року. Згідно до ст.16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування» [18].

Згідно закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» введення кількісних обмежень на імпорт можливе «у разі: різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи є неефективними); різкого скорочення або мінімального розміру

золотовалютних резервів; необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, громадської моралі, навколишнього природного середовища, національного багатства художнього, історичного або археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності; а також відповідно до вимог державної безпеки; імпорту золота та срібла, крім банківських металів; необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди або загрожує завданням значної шкоди національному товаровиробнику подібного товару або безпосередньо конкуруючого товару (таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому можливість відновити його прибутковість); необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав; або необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України» [18].

Система кількісних обмежень імпорту в Україні відповідає вимогам СОТ, згідно правил якої заборона на імпорт може встановлюватись у виняткових випадках з метою захисту життя та здоров'я людей, тварин або рослин у відповідності зі Статтею XX (b) ГАТТ 1994 року. Відповідно до взятих зобов'язань, Україна скасувала і не буде, повторно впроваджувати або застосовувати кількісні обмеження на імпорт або інші нетарифні заходи, такі як ліцензування, заборони, дозволи, вимоги попереднього санкціонування та інші обмеження з подібним ефектом, які не можуть бути обґрунтовані згідно з положеннями відповідної Угоди СОТ.

Україна підтвердила, що з дати вступу до СОТ вимоги щодо ліцензування експорту та інші експортні обмеження та контроль, або будь-які заходи, що будуть запроваджені у майбутньому, застосовуватимуться у відповідності з правилами СОТ.

Перелік товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсяги квот визначаються щорічно відповідною постановою Кабінету Міністрів

України. На 2015 рік – це Постанова КМУ від 14 січня 2015 року «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2015 рік». Ліцензуванню ж підлягають експорт срібла, золота та відходів або брухту дорогоцінних металів, шлаків, золи та залишків (відходів), що містять переважно цинк та мідь, газу природнього у газоподібному стані українського походження, легованих чорних металів, кольорових металів та їх сплавів, а також антрациту, експорт та імпорт оптичного полікарбонату для виробництва дисків, обладнання для виробництва дисків для лазерних систем зчитування, озоноруйнівних речовин, а також продуктів і перелік товарів, які можуть містити озоноруйнівні речовини (крім товарів, що перевозяться у контейнерах з особистим майном), інсектицидів, фунгіцидів, гербіцидів, засобів, що запобігають проростанню паростків, та регуляторів росту рослин, родентицидів (крім ветеринарних лікарських засобів), а також імпорт окремих видів товарів (баранини, перцю, овочі сушені, кондитерські вироби з цукру, томатів, приготовлених або консервованих без додання оцту чи оцтової кислоти тощо) з Республіки Македонія в рамках тарифної квоти відповідно до положень Угоди про вільну торгівлю між Україною та Республікою Македонія» [11].

«З дати вступу до СОТ Україна скасувала заборону експорту брухту кольорових металів та відмінила обмеження на експорт зерна, дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння (крім золота, срібла та діамантів), експорт нафти та імпорт м'яса, сала, вугілля і коксу. Автоматичним результатом вступу України в СОТ стало скасування квот на прокат, які раніше обмежували український експорт в ЄС » [36].

Підтверджуючи дотримання взятих на себе зобов'язань Україна в 2006 році скасувала заборону на ввезення автобусів, вантажних та легкових автомобілів, які на момент ввезення були виготовлені більш як 8 років тому.

Україна досить широко застосовує в зовнішній торгівлі захисні заходи і спрямовує їх переважно на товари з країн СНД (насамперед, Російської Федерації, Республіки Білорусії), а також продукцію з Китаю, Республіки Кореї,

Туреччини, Іспанії, Німеччини тощо. Починаючи з 1998 року Україною проведено 11 спеціальних захисних розслідувань.

Істотну роль серед нетарифних заходів торговельної політики України відіграють технічні бар'єри. Після набуття членства в СОТ Україна зобов'язалася провести реформи в сфері технічного регулювання зовнішньої торгівлі. На сьогодні Україна надає пріоритет використанню міжнародних стандартів як основи для національних стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки відповідності.

На сьогодні в Україні налічується 27354 стандарти, 7489 з яких гармонізовані з міжнародними та європейськими, що становить 15% від загальної кількості міжнародних та європейських стандартів. Серед прийнятих національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими стандартами, майже 2000 стандартів є стандартами, добровільне застосування яких може сприйматися як доказ відповідності продукції вимогам технічних регламентів, розроблених на основі директив ЄС. Розробка таких національних стандартів є пріоритетною. У стандарти, якими наповнені Європейські Директиви, постійно вносяться доповнення, тобто постійно оновлюються, тому некоректно говорити, яку кількість необхідно ще гармонізувати. Всі стандарти, які потрібно гармонізувати, визначені державною програмою та Планом національної стандартизації. Однак до цієї програми не було включено стандарти на харчову продукцію, тому відповідні Міністерства та відомства самостійно визначають, над якими стандартами працювати та вносити їх у План національної стандартизації.

Згідно зобов'язань України перед СОТ відбувається скорочення переліку категорій продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації. Так, Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про внесення змін до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні» скорочується перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації. Зокрема, вилучено засоби зв'язку, вироби піротехнічні побутові, посуд сталевий емальований, посуд господарський чавунний емальований, полотна

трикотажні білизняні для дітей, тканини бавовняні та змішані для білизняних виробів дитячого асортименту. З прийняттям та впровадженням технічних регламентів цей перелік має скорочуватись та врешті-решт буде скасований. Орієнтовна дата, запропонована у відповідному законопроекті – 1 січня 2017 року.

На сьогодні в Україні вже здійснено ряд заходів для імплементації Угоди про технічні бар'єри в зовнішній торгівлі та виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Прийнято Закони «Про стандартизацію», «Про підтвердження відповідності», «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про загальну безпечність нехарчової продукції», «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції» (табл.3.3).

Таким чином, положення чотирьох європейських актів адаптовано шляхом прийняття трьох законів України у сфері: державного ринкового нагляду; забезпечення безпеки продукції; акредитації органів з оцінки відповідності та постанов уряду щодо затвердження опису та правил застосування національного знака відповідності; затвердження Порядку призначення органів з оцінки відповідності продукції, процесів та послуг вимогам технічних регламентів; затвердження Технічного регламенту модулів оцінки відповідності. Указ Президента України «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» (від 6 квітня 2011 р. №370/2011) ліквідував Державну службу технічного регулювання України і створив Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів. Таким чином, адміністративна реформа почала усувати конфлікт інтересів, що тривалий час існував у Держспоживстандарті.

Вимоги щодо обов'язкового маркування та етикетування не повинні перевищувати вимоги, необхідні для адаптації із законодавством ЄС та для захисту здоров'я, безпеки чи навколишнього середовища або інших важливих

потреб державної політики. Сторони можуть визначати форму маркування та етикетування, але не можуть вимагати затвердження, реєстрації чи сертифікації етикеток.

Згідно ветеринарно-санітарного контролю та нагляду в Україні до товарів, на імпорт яких діють заборони, відносяться велика та дрібна рогата худоба, птиця, продукція та сировина з неї, свині, немита шерсть, коні та продукція з них, вівці та кози тощо. Здебільшого підставою для заборон є хвороби тварин, наприклад, хвороба Шмапленберга, губчатоподібна енцефалопатія, класична чума, хвороба Ньюкасла, епідемічна діарея свиней тощо. В 2014 році до переліку країн походження товарів, імпорт яких до України був забороненим, відносяться: Японія, США, Канада, Мексика, Колумбія, Польща, Домініканська Республіка, Португалія, Китайська Народна Республіка, Російська Федерація, Італія, Естонія, Німеччина тощо.

Щоб запобігти завезенню в Україну з інших країн регульованих шкідливих організмів, у пунктах пропуску на державному кордоні створені пункти карантину рослин, де здійснюється фітосанітарний контроль імпорتنих, експортних, реекспортних та транзитних об'єктів регулювання. Сьогодні в Україні функціонує понад 180 пунктів карантину рослин на кордоні. Під час контролю імпорتنих вантажів досить часто виникають ситуації, коли потрібно застосовувати радикальні фітосанітарні заходи для попередження проникнення карантинних організмів до країни, такі як: вилучення, знищення чи повернення вантажів. Виявивши заражену продукцію, служба знезаражує її, а якщо це неможливо, то вантажі повертають до країни-експортера або знищують. У зв'язку з виявленням карантинних організмів в імпортованих вантажах у 2012 році країнам-експортерам повернено майже 70 тонн овочів, насіння овочевих та інших культур. Серед країн-лідерів, які найчастіше порушують фітосанітарні вимоги України, в 2013 році були Польща, Нідерланди, Туреччина, Німеччина та Російська Федерація [19].

У вересні 2012 року з метою наближення вітчизняного фітосанітарного законодавства до європейського в Україні офіційно розпочав роботу проект

Twinning «Надання допомоги Україні в наближенні законодавства у сфері фітосанітарії та адміністративних засад у відповідності до європейських стандартів». По завершенню проекту Twinning Україна отримає ряд позитивних результатів, зокрема: наближення національного законодавства до європейських стандартів, навчання українських спеціалістів системі контролю здоров'я рослин, вдосконалення мережі фітосанітарних лабораторій, розбудова спроможності регіональних та прикордонних пунктів карантину рослин [19].

З часу вступу до СОТ Україна стала спостерігачем згідно з Угодою про державні закупівлі та розпочала переговори шляхом запиту про приєднання до Угоди (згідно взятих на себе зобов'язань – через один рік після вступу). Щодо інших митних формальностей, то новий Митний кодекс зокрема має на меті спрощення митних процедур. Класифікація товарів для цілей митного оформлення буде здійснюватися чітко у відповідності до Гармонізованого опису товарів та систем кодування СОТ.

Україна також бере активну участь у роботі Дохійського раунду переговорів з найважливіших питань порядку денного раунду, які відповідають зовнішньоторговельним інтересам України (основними напрямками переговорів на сьогоднішній день є сільське господарство, доступ до ринку несільськогосподарської продукції, торгівля послугами та правила торгівлі).

Важливим для всіх країн інструментом торговельної політики та стимулювання національного експорту є надання державних субсидій. В процесі вступу до СОТ, Україна прийняла зобов'язання не застосовувати заходи із субсидювання експорту. Це зобов'язання охоплює субсидії, що надаються на всіх рівнях влади, і які залежать, за законом або фактично, від експортних показників та включають (але не обмежуються ними) будь-які подібні субсидії в суднобудівельній та автомобільній галузях. Щодо програм внутрішньої підтримки промисловості в рамках спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, технологічних парків, а також конкретних галузевих програм для рибної промисловості, суднобудування, виробництва автомобілів, літакобудування, космічної промисловості, вугледобувної

промисловості та видавництва (книжок) – вони були приведені у відповідність із вимогами СОТ. Так, суднобудівній галузі підтримка надається відповідно до Закону України «Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні» в редакції від 15 червня 2004 р. №1766-IV та постанови КМУ від 10 червня 2009 р. N 574 «Про внесення змін до переліку суднобудівних підприємств, для яких запроваджуються заходи державної підтримки суднобудівної промисловості».

Треба зазначити, що за результатами переговорного процесу в рамках СОТ підтримки сільського господарства у розмірі 3,043 млрд. грн., тобто заплановані заходи, віднесені до «жовтої скриньки», можна буде використовувати. При збільшенні річної суми вартості виробництва валової продукції сільського господарства можливості підтримки галузі у межах рівня *de minimis* також збільшуються. Обмеження з боку СОТ щодо фінансування «зелених» програм підтримки не існує.

Серед найважливіших фінансових установ країни, зорієнтованих на підтримку розвитку зовнішньоекономічної діяльності, є публічне акціонерне товариство «Державний експортно-імпорتنний банк України» (АТ «Укрексімбанк»), 100% акцій якого на сьогодні належить державі. Укрексімбанк займається: фінансуванням та гарантуванням експортно-імпорتنних операцій підприємств; наданням кредитно-фінансової підтримки суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності з метою просування товарів вітчизняного виробництва на зарубіжні ринки; наданням банківських послуг, здійсненням операцій на грошовому, валютному та фондовому ринку, у тому числі у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Фактично, найдосвідченішим гравцем ринку торговельного фінансування в країні є саме Укрексімбанк. Банк пропонує: документарні операції для експорту/імпорту; банківські гарантії (в тому числі виконання контракту, зобов'язання передплати тощо), акредитиви; інші продукти фінансування експорту/імпорту відповідно до умов кожного конкретного договору.

Укрексімбанк підтримує українських експортерів при отриманні фінансування для покриття витрат виробництва і вартості доставки до отримання платежів від імпортера. Більше 110 фінансових установ світу надали кредитні лінії на користь Укрексімбанку для короткотермінового і, в окремих випадках, середньострокового торговельного фінансування.

Системи фінансової підтримки експорту забезпечують умови стрімкого зростання обсягів експорту. При цьому, міжнародна практика свідчить, що чим нижче рівень конкурентоспроможності продукції, тим більшою має бути державна підтримка експортного страхування та кредитування. Країни, які не мають подібної системи знаходяться у не вигідному становищі, оскільки відсутність зазначеної системи стримує просування їх товарів на зовнішні ринки та знижує конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробництва.

Вітчизняні суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають досвід співпраці із зарубіжними експортно-кредитними агентствами (ЕКА) переважно у сфері фінансування імпорту. Проте необхідність подолання зовнішньої незбалансованості національної економіки, здійснення структурних зрушень в експортному потенціалі країни актуалізує пошук дієвих інструментів підтримки експортерів. Діяльність вітчизняного ЕКА як державного агентства, попри зазначені переваги, дозволить також встановити зв'язки із відповідними ЕКА в країнах – торговельних партнерах, та запровадити механізми перестрахування [11].

Окремо варто відзначити недостатню якість інформаційного забезпечення реалізації політики сприяння експорту. Це стосується як питань проведення виставкової діяльності, так і питань наповнення веб-сайтів та надання інформаційно-консультаційних послуг.

Одним із засобів сприяння експорту продукції з України є проведення виставок та ярмарків. Організація національних експозицій на міжнародних виставках і ярмарках, національних та інших виставок забезпечується за рахунок коштів їх учасників, спонсорів і часткового фінансування з державного та місцевих бюджетів.

Інформаційна підтримка експортерів також є недостатньою і не дозволяє говорити про існування в Україні органу чи органів, які повністю виконують функції, що характерні для діяльності організацій по сприянню експорту.

В Україні питаннями надання інформаційно-консультаційних послуг експортерам займаються кілька установ. Міністерство економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ) України надає інформаційні послуги в рамках своєї відповідальності, здійснює регулювання експортної діяльності, відповідає за дотримання принципу прозорості у відносинах з СОТ та, відповідно, співпрацює з бізнесом щодо коментарів на нотифікації інших країн-членів СОТ. Важливим джерелом інформації про питання зовнішньоекономічної діяльності є сайт МЕРТ, на якому інформація постійно оновлюється. Водночас, інформації цього сайту не достатньо для отримання відповідей на практичні питання експортерів [62].

ДП «Держзовнішінформ» за інформаційної підтримки МЕРТ забезпечує функціонування веб-порталу «Комплексна система інформаційно-консультаційної підтримки та розвитку експорту». Також Держзовнішінформ надає безкоштовні та платні інформаційно-консультаційні послуги експортерам.

Веб-портал «Комплексна система інформаційно-консультаційної підтримки та розвитку експорту» – це, безперечно, корисний інформаційний ресурс, однак його наповнення не є однорідним, і важлива інформація буває застаріла, відсутня або складно знаходиться [62].

Центр «Укрекспорт» створений для максимального використання українськими експортерами переваг роботи ринку ЄС, місією якого є професійна консультаційна допомога українським компаніям при експансії на ринки країн ЄС. Створення центру стало можливим завдяки об'єднанню багаторічного досвіду у сфері створення та просування експортно-орієнтованих проектів на території України та країн ЄС ряду профільних організацій, в тому числі, компанією «Євроконсалтинг», TWL Contrado GmbH та Асоціації «Приватні інвестори України».

Висока кваліфікація і наявність необхідних ресурсів дозволяє експертам проекту «Укрекспорт» в комплексі вирішувати завдання, пов'язані з виходом на зовнішній ринок. В першу чергу це організація продажів української продукції на ринках ЄС, як шляхом прямого експорту з України, так і шляхом створення збутових або виробничих структур за кордоном.

Отже, в Україні після проведення адміністративної реформи збереглися певні проблеми, які пов'язані з інформаційно-консультаційним забезпеченням політики підтримки експорту. Виставкова діяльність залишається розпорошеною, її державне фінансування обмежене. Діяльність веб-порталу «Комплексна система інформаційно-консультаційної підтримки та розвитку експорту», покликаною забезпечувати вчасне і повне інформування експортерів, не повною мірою відповідає потребам зацікавлених сторін, оскільки інформація, розміщена на порталі, часто є застарілою або її складно знайти. Веб-сайт Постійного представництва України при ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві взагалі не надає належні інформаційні послуги для українського бізнесу та інших зацікавлених сторін з питань, пов'язаних з представництвом інтересів України у СОТ.

В багатьох секторах Україна працювала за правилами СОТ вже з 2005 року. Приєднання держави до СОТ сприяло реформуванню торговельного режиму та початку формуванню прозорості та передбачуваної регуляторної політики, хоча залишається низка питань, вирішення яких є необхідним для розвитку вітчизняного підприємництва, в тому числі шляхом розвитку експорту.

Система державного регулювання зовнішньої торгівлі України, в тому числі нетарифного регулювання, зазнала глобальної трансформації, спричиненої переходом від командно-адміністративної до ринкової системи господарювання, лібералізацією зовнішньоекономічної діяльності, відмовою від пріоритету адміністративних методів регулювання над економічними. В багатьох секторах Україна працювала за правилами СОТ вже з 2005 року. Приєднання держави до СОТ сприяло реформуванню торговельного режиму та

початку формуванню прозорої та передбачуваної регуляторної політики, хоча залишається низка питань, вирішення яких є необхідним для розвитку вітчизняного підприємництва, в тому числі шляхом розвитку експорту (за рівнем «легкості ведення бізнесу» Україна у 2012 році посіла 152 місце серед 183 країн світу; а стосовно «торгівлі через кордон» - 140 місце). Одразу після вступу до СОТ за період травень-серпень 2008 року у порівнянні з відповідним періодом 2007 року відбулося зростання обсягів експорту майже по всіх товарних групах, збільшились обсяги експорту до країн дальнього зарубіжжя. Погіршення економічної ситуації в 2009 році пояснюється в першу чергу наслідками світової фінансово-економічної кризи. Згідно правил СОТ галузі та сектори економіки, які зазнають негативного впливу, мають право на тимчасові, відповідним чином обґрунтовані спеціальні захисні механізми для модернізації, реструктуризації та підвищення їх конкурентоспроможності.

3.2. Напрями удосконалення нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України

Для реалізації переваг членства в глобальній торговельній системі, необхідною є структурна адаптація до пріоритетів світової економіки, формування з цією метою адекватної інноваційної та інвестиційної стратегії. Більш того, переваги вільного доступу на ринки, які надає членство в СОТ, більшою мірою стосуються ринків з переважно ціновою конкуренцією, тобто ринків сировинної продукції і стандартизованих масових готових виробів. Тому виникає необхідність використання більш широкого арсеналу заходів економічної політики, зокрема інвестиційної та інноваційної, які б впливали на прискорення інновацій у секторах потенційних конкурентних переваг української економіки.

Основні необхідні кроки включають активну інтеграцію України на базі правил СОТ у європейський ринок (створення зони вільної торгівлі); наближення внутрішньої політики України, зокрема у сфері конкуренції, корпоративного управління, захисту прав інтелектуальної власності, державних

закупівель тощо до загальноприйнятних правил міжнародної та європейської практики; модифікацію системи технічних стандартів, санітарних та фітосанітарних заходів згідно міжнародних стандартів, насамперед ЄС та ISO; розвиток двостороннього митного співробітництва, зокрема спрощення митних процедур та підвищення ефективності діяльності митних органів в контексті сприяння торгівлі. Необхідна також активна і ефективна робота органів державної влади щодо реалізації національних інтересів в торговельній сфері, а також робота посольств, консульств, торговельно-економічних місій, представництв при міжнародних організаціях, які сприяють розвитку торгово-економічних відносин країни, а саме допомагають в пошуках партнерів, просуванні вітчизняної продукції на зовнішні ринки, організації виставок, ярмарок тощо.

Зусилля міжнародного співтовариства щодо уніфікації правил нетарифного регулювання міжнародної торгівлі повинні бути спрямовані на вдосконалення системи нетарифного регулювання, наступним чином: сприяти кращому дотриманню правил, норм і зобов'язань, взятих на себе членами СОТ; досягти більшої прозорості та кращого розуміння торговельної політики і практики країн-членів організації (через огляд їх торговельної політики та нотифікації нетарифних заходів). Огляд торговельної політики міг би стати важливим інструментом для виявлення надмірних торгових бар'єрів, які створюються нетарифними заходами. В ідеальному випадку можна було б публікувати огляд торгової політики з нетарифних заходів у вигляді окремих звітів. Також необхідно застосовувати оновлену систему класифікації нетарифних заходів для полегшення процесу збору та аналізу даних, забезпечити перевірку даних з боку уряду, стимулювати розміщення даних про нетарифні заходи в мережі Інтернет після їх перевірки, зміцнити інституційний процес з розгляду питань нетарифного регулювання.

Для того, щоб система заходів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України «працювала відповідно до міжнародних стандартів та була дієвою, потрібно забезпечити її ефективне функціонування через гармонізацію

економічної, інституційної та законодавчої складових. Досконала і продумана стратегія розробки та реалізації системи заходів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі має базуватися на оцінці балансу вигід і витрат для економіки держави з урахуванням національних інтересів з акцентом у бік національного товаровиробника та споживача, їх підтримки і захисту, а ефективна реалізація такої стратегії має бути забезпечена міцною виконавчою вертикаллю державних органів влади, які мають повноваження у цій сфері, та системою правових норм, які б визначали механізм нетарифного регулювання і забезпечували належне виконання своїх обов'язків вказаними органами влади» [20].

На думку численних українських експортерів, найсерйознішими внутрішніми заходами для міжнародної торгівлі є: загальна ускладненість регулювання (зокрема, численні дозволи, реєстрації, ліцензії, технічні регулювання) та поганий контроль за його впровадженням, а також пов'язані з ними корупція; зволікання і висока вартість виконання всіх нормативних вимог, що потребує багато часу й коштів; непередбачуваність та корупція на митниці.

У сфері нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі тіньова економіка призводить до виникнення багатьох інших складних проблем, зокрема спотворює та викривлює показники міжнародної торгівлі, негативно впливає на розвиток конкуренції між національними виробниками, спричиняє нелегальні імпорتنі потоки у країну, насамперед, неякісної продукції, викликає торговельно-політичні суперечності між країнами. Все це потребує подальшого удосконалення законодавчої, управлінської, інформаційної та процедурної бази, яка визначає застосування заходів нетарифного регулювання у зовнішньоторговельній політиці України.

В першу чергу, для ефективної системи нетарифного регулювання товарного обміну в Україні необхідно обов'язково дотримуватися наступних принципів, визначених ОЕСР:

- «принцип прозорості і відкритості. Всі зацікавлені сторони повинні мати необмежений доступ до відповідної інформації про нетарифні заходи і процедурні перешкоди та мати інформацію про наслідки їх впливу;
- принцип недискримінації. Подібні товари у всіх країнах повинні мати рівні конкурентні можливості. Наприклад, технічні бар'єри не повинні для одних виробників збільшувати витрати, а для інших – не створювати їх взагалі;
- принцип уникнення небажаного обмеження торгівлі. Уряди повинні уникати використовувати нетарифні заходи, які обмежують торгівлю більше, ніж це необхідно для виконання законних торговельних цілей;
- регуляторні інструменти повинні ґрунтуватись на ринкових принципах;
- принцип спрощення для мінімізації витрат через введення єдиного вікна, комп'ютеризацію і широке використання інформаційних технологій, спрощення ліцензування, отримання дозволів, скорочення часових обмежень при адміністративних процедурах;
- використання міжнародних стандартів для технічного регулювання;
- забезпечення якості процедури оцінки відповідності для стимулювання торгівлі (за рахунок підвищення довіри споживачів), на відміну від бюрократичних вимог. До заходів, які забезпечать відповідний рівень якості, належать: угоди про взаємне визнання, декларація відповідності про визнання постачальника, одностороннє визнання результатів оцінки відповідності іншими країнами і добровільні угоди між органами оцінки відповідності в різних країнах» [20].

Дотримання цих принципів сприятиме формуванню більш ефективного регулюванню зовнішньої торгівлі, що сприятиме конкурентоспроможності економіки України. Ефективні нетарифні заходи передбачають справедливе бізнес-середовище, а вдосконалена нормативно-правова база залучає іноземний капітал, що в свою чергу сприяє зайнятості населення, накопиченню капіталу і технології.

Для дієвої системи нетарифного регулювання товарного обміну в Україні не обов'язково скасовувати всі нетарифні заходи, достатньо провести реформування системи нетарифного регулювання згідно правил СОТ та гармонізувати нетарифні заходи з міжнародними, насамперед, з європейськими. Прагнення поліпшити застосування вже існуючих нетарифних заходів означає перегляд наслідків їх впливу на економіку. Однак не завжди дані про вплив нетарифних заходів є прозорими. Тому для прозорості даних необхідно, щоб при зборі даних приватний сектор бізнес-одиниць взаємодіяв з державними компетентними органами, наприклад, за круглим столом, єдине вікно, де буде зазначатись позитивний і негативний вплив нетарифних заходів на всьому шляху поставки товарів. Відповідальний орган за огляд зібраної інформації про нетарифні заходи повинен проаналізувати їх недоліки та переваги і надати рекомендації щодо збереження, зміни або усунення нетарифних заходів. Остаточну відповідь можна буде отримати після відображення результатів наступних завдань: визначити проблему; встановити мету застосування урядом аналізованого нетарифного заходу; чітко і лаконічно проаналізувати нетарифний захід; проаналізувати вплив нетарифного заходу на економіку за методом «втрати -вигоди»; встановити хто несе втрати та вигоди від застосування нетарифного заходу, наприклад, фірми малого бізнесу чи фірми середнього та великого бізнесу; експортери чи імпортери товарів-субститутів; зробити оцінку впливу інших доступних нетарифних заходів на економіку при збереженні однакового рівня захисту; врахувати адміністративні, інформаційні та часові перешкоди тощо; описати процес проведених консультацій під час огляду; презентувати загальну оцінку, включаючи висновки і рекомендації щодо збереження, зміни або усунення нетарифних заходів.

До прийняття остаточного рішення, відповідний орган має проінформувати всіх зацікавлених сторін про винесені на розгляд суттєві факти, які є підставою для рекомендацій відносно аналізованого нетарифного заходу. Згідно звіту нетарифні заходи можуть залишитись без змін, бути

зміненими на інші. Компетентний орган на основі остаточного звіту може рекомендувати залишити нетарифний захід, змінити його або взагалі усунути.

Для вдосконалення системи нетарифного регулювання товарного обміну в Україні, в першу чергу, необхідно забезпечити прозорість та передбачуваність регуляторного середовища для суб'єктів господарювання. Для цього необхідно:

- на законодавчому рівні чітко надати визначення поняттям «нетарифне регулювання», «нетарифні заходи», «нетарифні бар'єри» та згідно оновленої класифікації нетарифних заходів в рамках СОТ надати перелік всіх нетарифних заходів, які застосовуються в Україні;

- створити сайт для уповноваженого органу, на якому обов'язково мають розміщуватись і оновлюватись статистичні дані про всі нетарифні заходи, які застосовуються щодо експорту та імпорту; формуватись щорічні звіти з використання нетарифних заходів, які потрібно буде надавати в СОТ для перевірки відповідності правилам СОТ. Для достовірної статистики експортери та імпортери обов'язково повинні подавати дані про кількість і види нетарифних заходів, з якими вони зіткнулись в процесі постачання товарів. В свою чергу, уповноважений на те державний орган, звичайно, також має фіксувати кількість нетарифних заходів, які застосовуються до експорту та імпорту. В результаті виникнення розбіжностей між державними і приватними статистичними даними, обов'язково у звіті мають бути пояснення таких причин. Звіт з нетарифного регулювання повинен містити не лише кількість застосування нетарифних заходів, а й показники ефективності застосування нетарифних заходів, які нададуть відповідь на наступні питання: яка мета застосування нетарифних заходів, чи вдалось вирішити проблему за допомогою застосування нетарифних заходів, як застосування нетарифних заходів вплинуло на торгівлю, економіку та добробут країни в кількісному та якісному вимірі;

- встановити нові методи аналізу і порівнянь нетарифних заходів, які змогли б показувати чому використовуються саме ті, а не інші нетарифні заходи, і яким чином.

Поряд з цим нагальною проблемою є усунення та гармонізація технічних бар'єрів в торгівлі для забезпечення вільного доступу української продукції на ринки країн-членів ЄС. В першу чергу, для цього необхідно: прийняти національні стандарти під пріоритетні напрямки промислової продукції, передбачені Угодою про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА); оновити і модернізувати засоби та обладнання випробувальних лабораторій для забезпечення проведення належного рівня оцінки відповідності прийнятих в Україні технічних регламентів; скоротити терміни реєстрації сертифікатів відповідності в Реєстрі державної системи сертифікації; удосконалити діяльність інституцій у сфері стандартизації, оцінки відповідності, акредитації, метрології відповідно до існуючої практики ЄС; побудувати систему комунікацій між бізнесом і владою для вирішення проблем в сфері технічного регулювання та необхідно, щоб представники малого та середнього бізнесу брали участь в процесі розробки технічних регламентів [60].

В Україні наразі також недостатньо розвинені реальні фінансові, інформаційні, організаційно-технічні механізми та інструменти їх реалізації, адекватних вимогам світової практики й спрямованих на забезпечення експортного потенціалу вітчизняних товаровиробників та вдосконалення державної підтримки експорту.

Тому для формування та реалізації ефективної політики державної підтримки експорту необхідно:

- створити окремий державний орган, який виконуватиме функцію з організації сприяння експорту щодо міжнародного досвіду;
- розробити національну експортну стратегію, включаючи підтримку експортерів (особливо суб'єктів малого та середнього підприємництва) та механізми її реалізації у формі програмного документа про пріоритети експортної діяльності на відповідний період;

- основними векторами розвитку системи державної підтримки експорту в Україні мають стати: використання бюджетних форм підтримки національних експортерів, а саме: кредитно-страхова підтримка розвитку високотехнологічних та інноваційних експортоорієнтованих виробництв; надання податкових пільг виробникам-експортерам високотехнологічної продукції; розробка і фінансування програм розвитку пріоритетних експортоорієнтованих проектів в рамках спеціально створених фондів; адміністративно-організаційна підтримка національних виробників; ухвалення міждержавних документів щодо координації єдиних принципів страхування ризиків, здійснення валютного і експортного контролю;

- розробити механізм і програми цільового фінансування маркетингових досліджень пріоритетних і перспективних напрямів розвитку експорту, а також створити робочу групу кваліфікованих експертів та науковців, доручити їй проведення детального аналізу існуючого стану зарубіжних ринків, зовнішньоекономічної діяльності України в цілому і по галузях, секторах окремо, встановлення заходів, що заважають її здійсненню, причин втрати ринків;

- створити Агентство по підтримці експортерів та фонд підтримки експорту, який би своїми фінансами допомагав просуванню на зовнішній ринок української промислової продукції, надавав експортерам технічну, консультаційну та інформаційну допомогу, а також сприяв у проведенні виставок і ярмарків;

- вдосконалити державну систему кредитування та страхування експорту, в тому числі механізмів страхування експортних і кредитних ризиків;

- надати кредитно-страхову підтримку розвитку високотехнологічних та інноваційних експортоорієнтованих виробництв та податкові пільги виробникам-експортерам високотехнологічної продукції;

- створити сприятливі умови для організації двосторонніх і багатосторонніх торговельно-промислових палат, бізнес-центрів і представництв у країнах ЄС та СНД;

- сприяти розвитку консалтингової інфраструктури, насамперед, компаній що надаватимуть інформаційні послуги експортерам, у тому числі збиратимуть інформацію про ділову репутацію підприємств;
- розробити програму надання експортерам банківських гарантій, необхідних для участі в тендерах, та їх кредитування на пільгових умовах чи створення можливостей тимчасового використання для цього державних (бюджетних) коштів на умовах їх повного повернення.
- створити державне експортне кредитне агентство (ЕКА) з регіональними представництвами в кожному обласному центрі країни, що сприяє економічному зростанню та просуванню комерційних інтересів на зарубіжних ринках, використовуючи комерційно-орієнтовані заходи;
- підвищити якість роботи веб-порталу «Державна підтримка українського експорту», зокрема і повноти його інформаційного наповнення та інформаційної роботи сайту Постійного представництва України при ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві, наприклад, шляхом зв'язування цього сайту з сторінкою сайту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Співробітництво з СОТ» [60, 62].

Для забезпечення ефективного функціонування системи державного гарантування експорту в Україні необхідно: вдосконалювати законодавчу базу (в частині віднесення на собівартість продукції підприємств-експортерів страхових внесків); нарощувати обсяги державних гарантій за мінімізації участі держави у фінансуванні проектів (контрактів), активніше залучати приватних інвесторів для фінансування під державні гарантії (досвід ECGD, Великобританія); встановити порядок надання державних гарантій на трирічний бюджетний період з можливістю їх корегування при ухваленні закону про бюджет на відповідний рік; переглядати і розширювати щорічно перелік іноземних держав, в які спрямовується експорт промислової продукції та надається державна гарантійна підтримка; працювати над спрощенням механізмів і процедури надання гарантій, зменшувати перелік необхідних документів і скорочувати терміни їх розгляду; розглянути можливість

першочергового надання кредитів на виробництво експортної продукції з тривалим циклом виробництва, включаючи закупівлю сировини і матеріалів, які не виробляються в Україні; раціонально розподіляти ризики між усіма учасниками проекту (держава має відповідати тільки за ті ризики, які вона контролює), що сприятиме їх мінімізації й спонукатиме приватних інвесторів до більш виваженої поведінки; сприяти розвитку консалтингової інфраструктури, насамперед, компаній, що надаватимуть інформаційні послуги, зокрема збиратимуть інформацію щодо ділової репутації підприємств розглянути можливість створення Державної корпорації страхування експортних кредитів і інвестицій як основного інституту розвитку і реалізації експортного потенціалу.

З огляду на те, що Антидемпінговий кодекс України було прийнято до вступу України у СОТ, однак існують недоліки: недосконалий процес ідентифікації всіх зацікавлених сторін щодо здійснення конкретного антидемпінгового розслідування. Тобто, якщо іноземні або вітчизняні підприємства не заявили про своє бажання брати участь в антидемпінговому розслідуванні і не зареєструвалися як зацікавлені сторони, вони автоматично втрачають можливість участі та отримання будь-якої інформації; практика застосування вищої ставки антидемпінгового мита для підприємств, що не заявили про себе в процесі ініціювання антидемпінгового розслідування; недостатньо відпрацьований механізм інформування про результати антидемпінгових розслідувань. У кінцевих повідомленнях про застосування остаточних антидемпінгових заходів, зазвичай, не висвітлюються факти, на основі яких прийнято зазначене рішення. Як правило, не вказується і величина демпінгової маржі, а аналіз окремих показників, що підтверджують нанесення шкоди національному виробнику, здійснюється з недостатнім обґрунтуванням причинно-наслідкових зв'язків.

Наразі, враховуючи стан корупції у сфері державних закупівель та світовий досвід запобігання цьому явищу, пріоритетними завданнями для України мають стати:

1) «забезпечення прозорості закупівель природними монополіями через зобов'язання їх оприлюднювати закупівельні звіти та річні плани;

2) забезпечення прозорості та громадського контролю за використанням коштів органами влади, державними та комунальними підприємствами. Для цього на законодавчому рівні необхідно зобов'язати органи влади, державні та комунальні підприємства оприлюднювати дані про надходження, планове та фактичне використання коштів, інформацію про договори та статус їхнього виконання. Вільний доступ громадськості до цієї інформації повинен забезпечуватися через розміщення її на єдиному державному веб-порталі;

3) забезпечення громадського контролю за процесом виконання договорів шляхом запровадження обов'язку переможців конкурсів надавати детальну інформацію про субпідрядників, якщо останні виконують певну частку договору;

4) забезпечення доступу громадськості до інформації про тендерні пропозиції під час торгів, присутності представників громадськості, можливостей ознайомлення представників громадськості із пропозиціями учасників торгів під час їх розкриття» [38].

Для вирішення процедурних проблем, що також сприятиме формуванню ефективної системи нетарифного регулювання в Україні необхідно: «спростити діловодство та документообіг під час митного оформлення, використовуючи сучасні технології при оформленні документів та широку комп'ютеризацію митної служби; спростити рух товарів шляхом запобігання застосуванню кількісних обмежень, поступового скасування ліцензування імпорту та послідовного скасування і запобігання застосуванню нових дискримінаційних заходів; забезпечити прозорість і передбачуваність митних дій; стандартизувати та спростити вантажні митні декларації та підтверджувальні документи; мінімальний необхідний митний контроль для забезпечення дотримання правил; використовувати методи управління ризиками та контролю на основі аудиту; уникати дублювання (наприклад, офіційне визнання результатів контролю, який здійснюється приватним сектором стосовно якості

та безпеки продукції замість офіційних перевірок; визнання в регіональних або двосторонніх угодах результатів експортного контролю замість додаткового проведення імпортного контролю тощо); визнавати ділові практики (наприклад, визнання комерційних документів (накладних тощо) замість офіційних документів, дозвіл митного очищення товарів усередині країни замість створення «вузьких місць» у портах і прикордонних пунктах) використання електронних інформаційних систем, концепції єдиного вікна, електронних митних систем, веб-сайтів та інформаційних порталів; стандартизація (наприклад, застосування штрих-кодів, стандартів для визначення місця, електронних стандартів для обміну інформацією між комп'ютерами тощо); обмін досвідом (наприклад, розробка посібників і керівництв щодо втілення на практиці тощо) » [13].

Також необхідно боротися з корупцією в митних органах. Для цього, в першу чергу, необхідно застосовувати інформаційні технології для спрощення процедур митного оформлення та контролю; вдосконалити матеріально-технічне забезпечення митної служби; оптимізувати рівень матеріального забезпечення митників; проводити систематичний нагляд за поведінкою працівників, виявляючи факти вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією, та застосовуючи заходи щодо притягнення до відповідальності винних осіб; приділяти особливу увагу підбору кадрів (основним критерієм має бути професійність та моральні якості); використовувати практику ротації на керівні посади в митних органах з метою розвитку ініціативи, підвищення кваліфікації митників тощо.

Висновки до розділу 3

1. Підтверджена суттєва залежність кількості випадків застосування нетарифних заходів від обсягів українського імпорту (зміна кількості випадків застосування нетарифних заходів щодо імпорту на 63% визначається саме його обсягом) та оцінено масштаби нетарифного регулювання імпорту в Україні. Автором виявлена обернена залежність між кількістю нетарифних заходів і

середньою ставкою митного тарифу ($r=-0,80$), тобто із зменшенням середньої ставки митного тарифу зростає кількість застосувань нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі країни.

2. Нетарифні заходи (в першу чергу, санітарні та фітосанітарні) у 80% випадків застосовувалися відносно імпорту продукції тваринного походження. Вступ держави до СОТ сприяв реформуванню торговельного режиму та початку формування прозорої та передбачуваної регуляторної політики, однак сьогодні в системі нетарифного регулювання в Україні існує ряд проблем: законодавча (неузгодженість правових норм основоположних нормативно-правових актів у сфері нетарифного регулювання; відсутність систематизованого переліку регуляторних заходів нетарифного регулювання в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю тощо); адміністративний (неефективна робота органів державної влади щодо реалізації національних інтересів у комерційній сфері); корупція в системі нетарифного регулювання тощо); інформаційні (відсутність прозорості застосування нетарифних заходів; недостатня якість інформаційного забезпечення реалізації політики просування експорту тощо) та процедурні (численні бюрократичні перешкоди, несприятливі умови фінансової підтримки тощо) .

3. Підвищення ефективності системи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, з метою забезпечення її ефективного функціонування, має здійснюватися шляхом гармонізації економічної, інституційної та законодавчої складових та розширення діапазону вимірювань. Пріоритетними напрямками удосконалення нетарифного регулювання в Україні мають бути: для захисту вітчизняного товаровиробника – своєчасний вибіркового захист стратегічно важливих галузей національної економіки; посилити аналітичне забезпечення міжнародних торгових переговорів зі створенням механізму обґрунтування переговорних позицій тощо); стимулювати зовнішньоекономічну діяльність - мінімізація негативних нетарифних впливів на обсяги, основну продукцію та структуру регіонального експорту; створення цілісної системи (державно-громадської) підтримки

зовнішньої торгівлі на основі ефективного використання законних інструментів нетарифного регулювання в СОТ; збільшення податкових надходжень – дезінізація торгових потоків; викорінення корупційних явищ у митних органах та нецивілізованого лобіювання промислових та корпоративних інтересів; підвищення продуктивності контролю - забезпечення прозорості заходів торговельної політики, переважно нетарифної, на основі тотальної комп'ютеризації системи управління ЗЕД; створення системи аналізу ефективності застосування заходів нетарифного регулювання та підвищення рівня їх наукового обґрунтування; для покращення безпечних умов проживання людей та збереження екосистеми - удосконалення системи контролю за відповідністю імпортованих товарів технічним нормам і стандартам, санітарним та фітосанітарним вимогам; розширити практику застосування заходів охорони життя людини, рослин і тварин.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджено тенденції та особливості нетарифного регулювання товарообміну у світовій торговельній системі та напрями вдосконалення нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі товарами в Україні. Результати дослідження дозволили сформулювати низку висновків теоретичного та практичного значення.

Глобальна торгова система — це сукупність міжнародних торговельних відносин між суб'єктами господарювання, що формуються на основі міжнародного поділу праці та регулюються відповідними принципами та правилами багаторівневої системи управління товарними потоками. Окремою складовою глобальної торговельної системи є підсистема регулювання міжнародної торгівлі, представлена сукупністю принципів, норм, правил, процедур і взаємопов'язаних органів, що забезпечують регулювання торговельно-економічних відносин країн на глобальному, регіональному та регіональному рівнях та національний. Зменшення ставки митного тарифу у світовій торговельній системі зумовило активізацію застосування нетарифних заходів та перетворення їх на основну складову підсистеми регулювання міжнародної торгівлі, яка суттєво впливає на обсяги, структуру продукції, напрямків торгівлі, ціни, якості товарів та економіки країн у цілому і має як позитивні, так і негативні наслідки.

У теорії та практиці нетарифного регулювання міжнародної торгівлі існує суттєва різниця між поняттями «нетарифні заходи» та «нетарифні бар'єри». Нетарифні заходи - це всі нетарифні інструменти, які можуть сприяти або перешкоджати розвитку торгівлі між країнами, а нетарифні бар'єри - це нетарифні інструменти, використання яких перешкоджає розвитку торгівлі та не відповідає правилам СОТ. Розрізняють два підходи до визначення поняття «нетарифні заходи»: комерційний та економічний.

В останні десятиліття в результаті зниження рівня зв'язаних тарифів поряд з традиційними з'явилася нова група нетарифних заходів - процедурні бар'єри, що призвело до формування більш гнучкого і прихованого протекціонізму. -

нетарифний неопротекціонізм. Ключовими чинниками активізації нетарифного неопротекціонізму є: загальноекономічні (глобалізація економіки, нерівномірність економічного розвитку країн, циклічна криза, конкурентний тиск); нормативно-економічні (зниження митних ставок і ув'язка тарифів, вибірковий захист інтересів галузі, розвиток «чутливих» галузей національної економіки, стимулювання імпорту передових технологій і високотехнологічних товарів); політико-правові (політична нестабільність, зволікання із законодавчим регулюванням вимог бізнесу, непрозорість і корумпованість обмежувальних заходів); соціальні (загроза зростання безробіття, нерегульована урбанізація, зростання гендерної нерівності); екологічні (підвищення попиту на екологічно чисту продукцію, підвищення вимог до стандартів середовища проживання; технологічна екологізація).

Серед нетарифних заходів регулювання імпорту найбільш використовуваними є: технічні бар'єри; санітарні та фітосанітарні заходи; антидемпінгові заходи. Для нетарифного регулювання експорту найбільшого поширення набули організаційно-технічні заходи стимулювання експорту, кредитування та страхування. Значна кількість нетарифних заходів заборонена СОТ, більше половини всіх видів нетарифних заходів не зареєстровані в міжнародних статистичних базах даних, тобто є латентними. Поряд із традиційними нетарифними заходами для захисту національного виробника та стимулювання міжнародної торгівлі, на практиці інтенсивно застосовуються та диверсифікуються процедурні перешкоди, а саме: високі збори та платежі, значні затримки в отриманні дозволів, вимога значної кількості зайвих документів і т.д.

Стабільною тенденцією регулювання зовнішньої торгівлі України останніх років є посилення ролі нетарифного регулювання в забезпеченні захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції та стимулюванні необхідного для розвитку країни експорту та імпорту. Система нетарифного регулювання зовнішньоторговельних відносин була одним із основних напрямів

реформування торговельного режиму України після вступу до СОТ. Вступ держави до СОТ сприяв реформуванню торговельного режиму та початку формування прозорості та передбачуваної регуляторної політики, однак сьогодні в системі нетарифного регулювання існує ряд проблем: законодавчі, управлінські, інформаційно-процесуальні, вирішення яких конче необхідне для розвитку національного підприємництва. Підвищення ефективності системи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, спрямованої на забезпечення її ефективного функціонування, має здійснюватися шляхом гармонізації економічної, інституційної, законодавчої складових та розширення комплексу заходів і вдосконалення виконання функцій нетарифного регулювання: протекціоністської, стимулюючої, контролюючої, фіскальної та екологічної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз соціально-економічних наслідків членства України в СОТ після трьох років членства: очікування та реалії [Електронний ресурс] // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – 2011. – 58с. – Режим доступу до ресурсу:
http://www.ier.com.ua/files/Projects/2011/2011_09/WTO_three_years.pdf
2. Антонюк Л.Л. Стратегії фінансування інноваційної діяльності в Україні / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник / Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: [монографія]. - К.: КНЕУ, 2001. – С. 356-384.
3. Белінська Я.В. Державна підтримка експорту: зарубіжний досвід та уроки для України / Я.В. Белінська // Стратегічні пріоритети. –2008. – №3. –С. 120-131.
4. Бураковський І. Вплив торговельної політики на людський розвиток / Бураковський І., Мовчан В. // Аналітичний звіт «Оцінка потреб України у галузі сприяння міжнародній торгівлі»: [Інститут економічних досліджень](#), аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки. – 2011. – 132 с.
5. Бураковський І. Зона вільної торгівлі з ЄС та Митний Союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном: чи можлива інтеграція України в обидва об'єднання одночасно / І. Бураковський, В. Мовчан. // Відносини Україна – ЄС: в умовах сучасних викликів. – 2010. – № 2(14) липень. – С. 10–16.
6. Вплив створення поглибленої та всеохоплюючої ЗВТ між ЄС та Україною на торгівлю сільськогосподарськими товарами [Електронний ресурс] / М. Риженков, С. Галько, В. Мовчан, В. Радеке. – 2013. – 35 с. – Режим доступу до ресурсу: [http://www.ier.com.ua/files/publications/News/2013/ PolPap_01-2013_DCFTA_ukr.pdf](http://www.ier.com.ua/files/publications/News/2013/PolPap_01-2013_DCFTA_ukr.pdf).
7. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947). Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. – К.: «Вимір», Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. – С. 438 – 503.

8. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер.авт.кол. і наук. ред. Т.М. Циганкова. – К:КНЕУ, 2003. – 660 с.
9. Глобальное партнерство в целях развития: стоящие перед нами задачи [Електронний ресурс] // Доклад Целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: http://www.un.org/ru/millenniumgoals/GAP_Report_2013.pdf.
10. Голубева В.О. Нетарифне регулювання зовнішньоторговельної діяльності шляхом застосування деяких митних формальностей / В.О. Голубева // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2012. – № 2. – С. 64-69.
11. Гребельник О.П. Порівняльний аналіз теоретичних підходів до нетарифного регулювання / О.П. Гребельник, М.Д. Стебляк // Митна безпека. – 2010. – № 1. – С. 24–34.
12. Гуд А. Нетарифне регулювання як складова митної безпеки держави / А. М. Гуд // Митна справа. – 2014. – № 5. – С. 16-18.
13. Двадцять років на сторожі фітосанітарної безпеки України [Електронний ресурс] // Аграрний Тиждень України: всеукраїнський інформаційно-аналітичний журнал. – 25 червня, 2014. – Режим доступа до ресурсу: <http://a7d.com.ua/plants/12238-20-rokv-na-storozh-ftosantarnoyi-bezpeki-ukrayini.html>.
14. Дем'янюк О. Актуальні проблеми нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / О. Дем'янюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2013. – Випуск 4. – С. 94-102.
15. Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України [Електронний ресурс] – офіційна веб-сторінка. – Режим доступа до ресурсу: <http://vet.gov.ua/node/2136>.
16. Дугінець Г.В. Особливості нетарифного регулювання в глобальній торговельній системі [Текст] / Г.В. Дугінець // Вісник Донецького університету. – Серія В: Економіка і право. – № 1. – 2015. – С. 93-100.

17. Дугінець Г.В.Євроінтеграція зовнішньоторговельного сектору як стратегія посткризового розвитку України [Текст] / Г.В. Дугінець, Л. М. Левченко, О.А. Варламова // Економічний простір: Збірник наукових праць. – 2013. – № 78. – С. 14-21.
18. Дюмулен И.И. Международная торговля. Тарифное и нетарифное регулирование / И.И. Дюмулен. Всероссийская академия внешней торговли. 2-издание – М.: ВАВТ, 2009 – 544 с.
19. ¹ Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» редакція від 17.11.2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
20. Економічна складова Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління [Електронний ресурс]. – 2013. – 127 с. – Режим доступу до ресурсу:http://www.ier.com.ua/files/Projects/2013/EU_Ukraine/Report_version_for_public_debates_2013-07-01.pdf.
21. Заблоцкий А. Актуальные проблемы рынка зерна в Украине и пути их решения / А. Заблоцкий. // Мосты. – май, 2014. – Випуск 3. – С. 22–25.
22. Заклекта-Берестовенко Е.С. Проблемы антидемпингового регулирования в условиях членства Украины во всемирной организации торговли / Е.С. Заклекта-Берестовенко И.А. Гуцул // Управління розвитком. – 2013. – №6. – С. 124 – 127.
23. Идрисова В. Теоретические вопросы применения нетарифных мер регулирования во внешней торговле. [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://ssrn.com/abstract=2170813>.
24. Краснікова Н.О. Глобальні детермінанти сучасного торговельного протекціонізму / Н.О. Краснікова // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. – 2013. – № 2. – С. 36-41.

25. Крисоватий, А. Фіскальна ефективність ПДВ із ввезених на митну територію України товарів / Андрій Крисоватий, Інна Гуцул // Економіст. – 2015. – № 5. – С. 7-9.
26. Луцик А.І., Гуцул І.А. Прагматика використання митного інструментарію регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах участі економіки України в світовому господарстві / А.І. Луцик, І.А. Гуцул // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2014. – Том 19. – Вип. 2/5. – с. 182-185.
27. Мельник Т. Нетарифне регулювання у країнах ЄС / Т. Мельник, К. Пугачевська // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2014. – № 2. – С. 15-28.
28. Международная торговля [Електронний ресурс] // Всемирный банк «Ведение бизнеса». – 2014. – Режим доступа до ресурсу:
<http://russian.doingbusiness.org/data/exploretopics/trading-across-borders>.
29. Мельник Т. Нетарифне регулювання у країнах ЄС / Т. Мельник, К. Пугачевська // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2014. – № 2. – С. 15-28.
30. Мельник Т. Оцінка державної підтримки аграрного сектору України [Текст] / Т.М. Мельник, О.С. Головачова // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2013. — №3. — С. 169-184.
31. Митний кодекс України від 07.11.2002, № 92-IV [Текст] // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 148. – С. 5–23 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступа до ресурсу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
32. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] – офіційна веб-сторінка. – Режим доступа до ресурсу:
<http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
33. Мовчан В. Асоціацію – до кожної родини [Електронний ресурс] / В. Мовчан. – 2014. – Режим доступа до ресурсу:
<http://www.eurointegration.com.ua/articles/2014/06/27/7023743/>.

34. Олефир А.О. Проблемы и перспективы нетарифного регулирования международной торговли / Олефир А.О. // *Економіст*. – березень, 2012. – №3. – С. 77-81.
35. Олефиренко В.В. Нетарифное регулирование в глобальной торговой системе / В.В.Олефиренко // *Прогресс: международный научный журнал*. – Тбилиси, 2013 – №1-2. – С. 49 – 54.
36. Олефіренко В.В. Нова хвиля протекціонізму як наслідок світової економічної кризи / В.В.Олефіренко // *Інноваційна економіка: всеукраїнський-науково-виробничий журнал*. – Тернопіль, 2011. – № 1 [20]. – С. 166 – 169.
37. Олефіренко В.В. Розвиток нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України в умовах членства в СОТ / А.О.Олефір, В.В. Олефіренко В.В. // *Формування ринкової економіки: збірник наукових праць КНЕУ*. – 2012. – Випуск 27. – С. 262 – 277.
38. Опыт стран-членов ВТО по защите национальных интересов на внутреннем и внешнем рынках: Журнальный вариант монографического исследования // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2002. – №8. – С. 12-121.
39. Прокопенко В.В. Заходи нетарифного регулювання щодо переміщення продуктів харчування через митний кордон України /В.В. Прокопенко, О.С. Крущук // *Митна справа*. – 2011. – № 3. – С. 58 – 68.
40. Митний кодекс України : від 13.03.2012 р. № 4495 // *Офіційний вісник України*. - 2012. - № 32. - С. 9-218.
41. Ефективність державного управління / Ю. Бажал, О. Кілієвич, О Мертенс та ін. ; за заг ред. І Розпутенка – К. : КІС, 2002 – 420 с.
42. Киреев А. П. Международная экономика : в 2-х ч. - Ч 1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства : учеб. пособие для вузов / А. П. Киреев. - М. : Междунар. отношения, 1998. -416 с.

43. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
44. Політика сприяння експорту // Серія статей «Розуміємо ключові питання торговельної політики. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – 2014. – Випуск 2. – С. 24.
45. Правик Ю.М. Вплив системи кількісних обмежень експортно-імпортних операцій на зовнішньоторговельну діяльність України / Ю.М. Правик // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. – 2007. – №1. – С. 3-46.
46. Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур: Закон України від 19.05.2011 № 3387-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3387-17>.
47. Про державне регулювання виробництва та реалізації цукру: Закон України від 17 червня 1999 року № 758-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/758-14>.
48. Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2736-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 22. – с. 145 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2736-17>.
49. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсягів квот у 2015 році: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015р. № 1 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1-2015-%D0%BF>.
50. Про затвердження плану першочергових заходів щодо реформування системи технічного регулювання: Розпорядження КМУ від 19 травня 2010 р. № 1070-р [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1070-2010-%D1%80>.

51. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22 грудня 1998 року № 330- XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/330-14>.
52. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22 грудня 1998 року № 331- XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/331-14>.
53. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР.-1991.-№29.-ст.377 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
54. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 12. – с. 306 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/124-19>.
55. Пропозиції щодо удосконалення нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://economists.pro/07-07-2014/doslidzhennya/31538>.
56. Пугачов М. ЗВТ з Євросоюзом відкриває перед агросектором України нові можливості [Електронний ресурс] / М. Пугачов. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/zvt_z_e_vrosoyuzom_vidkrivae_pered_agrosekтором_ukraini_novi_moglivosti__ekspert_2000873.
57. Регламент Ради (ЄС) № 2117/2005 від 21 грудня 2005.
58. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку: [монографія] / за заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2011. – 703 с. / Т.Ф. Гордєєва, В.В. Олефіренко / п.3.3. Олефіренко В.В. Глобальна мотивація активізації нетарифного протекціонізму. – с. 183 – 197.
59. Романенко В.В. Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: аналіз підходів до визначення поняття / В. В. Романенко // Митна справа. – 2008. – №5. – С. 18-22.

60. Румянцев А.П. Зони вільної торгівлі на початку ХХІ століття: монографія / А.П. Румянцев, О.І. Шнирков, А.С. Філіпенко, та ін.; за ред. О.І. Шниркова, В.І. Муравйова. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – 399 с.
61. Румянцев А.П. Методологічні основи трансформації транскордонного співробітництва держав Центрально-Східної Європи // Економіка ринкових відносин: науковий журнал. – К.: КУРВ. – 2014. - №12.- С. 11-18.
62. Румянцев А.П. Формування міжнародних господарських логістичних комплексів України: теорія і практика: [монографія] / Румянцев А.П., Яремович П.П. – Київ: ТОВ «ДКС Центр», 2014. – 192 с.
63. Сіденко В.Р. Оцінка позитивних і негативних наслідків вступу України до Світової Організації Торгівлі [Текст] / В. Сіденко // Вісник Київ. нац. торговельно-економіч. ун.-ту : Науково-практич. журнал. – 2004. – №1. – С. 64-64.
64. Софіщенко І.Я. Проблеми інституціоналізації державного сприяння експорту [Текст] / І. Я. Софіщенко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10. - С. 52-57.
65. Спільний Європейський Економічний Простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: [монографія] / Заг. ред. Д.Г. Лук'яненко, В.І. Чужиков. – К.: «Інститут сучасного підручника», 2007. – 544 с.
66. Технологічна модернізація в Європейській економіці: [монографія] / О.С. Бурміч, О.Д. Лук'яненко, Є.Г. Панченко, В.І. Чужиков; за наук. ред. В.І. Чужиова. – К.:КНЕУ, 2013. – 266 с.
67. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
68. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період. - К.: НІСД, 2011. – 72 с.
69. Трошкина Т.Н. Система мер нетарифного регулювання міжнародної торгівлі: поняття и сутьность / Т. Н. Трошкина // Налоги. – 2009. – № 4. – С. 28-30.

70. ¹ Тюріна Н. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства [текст] навчальний посібник / Н. М. Тюріна, Н. С. Карвацка. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 408 с.
71. ¹ Панфілова О.Є. Правова природа захисних заходів у зовнішній торгівлі та особливості їх застосування /О.Є. Панфілова// Митна справа. – 2011. – № 5. – С. 39 – 45.
72. Угода про субсидії і компенсаційні заходи від 15.04.1994р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_015
73. ¹ Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» редакція від 02.12.2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/549-15>
74. ¹ Романенко В.В. Класифікація нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі /В.В. Романенко// Митна справа. – 2012. – № 3. – С. 49 – 56.
75. Филиппов Р. В. Международный опыт субсидирования сельского хозяйства и продовольственная безопасность России [Електронний ресурс] / Р. В. Филиппов // Интернет-журнал «Науковедение». – 2014. – Выпуск 1 – 13с. – Режим доступу до ресурсу: <http://naukovedenie.ru/PDF/63EVN114.pdf>.
76. Швиданенко О.А. Основні тенденції трансформації глобальної конкурентоспроможності / О. А. Швиданенко // Актуал. пробл. економіки. – 2011. – № 3. – С. 46-55.
77. Щодо першочергових заходів зовнішньоторговельної політики в контексті структурних трансформацій зовнішньої торгівлі України після вступу до СОТ. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/622/>
78. Эволюция международной торговой системы и тенденции в ней с точки зрения развития [Електронний ресурс] // Записка секретариата ЮНКТАД. – 2012. – 25с. – Режим доступу до ресурсу: http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/tdb59d5_ru.pdf.